

321

ΑΘΑΝΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Η

ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΗΜΩΔΕΣΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙΣ
ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΥΠΟ

Κ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ.

(Ἀποσπάσματα ἐξ ἀνεκδότου συγγράμματος).

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Οὐλερίου.

1880.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Η

ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΗΜΩΔΕΣΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΙΣ
ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΥΠΟ

Κ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΔΟΥ.

(Ἀποσπάσματα ἐξ ἀνεκδότου συγγράμματος).

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Οὐλερίχου.

1880.

Доволено цензурою. — Одесса, 16-го февраля 1880 года.

К.

ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Η

ΑΝΕΥΡΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΟΜΗΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΗΜΩΔΕΣΙ ΔΙΑΔΕΚΤΟΙΣ

ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ.

Κρατῶν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν ἐν χερσὶν
ὁ γνωστὸς εἰς τὸν ἀρχαιολογικὸν κόσμον Σλήμαν περι-
ῆλθε γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἀνασκάψας τὴν Ἀσίαν
καὶ Εὐρώπην διεσάλπισεν εἰς τοὺς σοφοὺς τῶν δύο
ἡμισφαιρίων ὅτι ἀνεῦρεν ἐν Τροίᾳ οὐ μόνον τὸ ἱερὸν
Ἴλιον καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Πριάμου, ἀλλὰ σύσ-
σωμον καὶ αὐτὸν τὸν εὐρυκρεῖοντα Ἀγαμέμνονα ἐν Μυ-
κῆναις. Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχαιο-
λογικῆς ἀνακαλύψεως δὲν συνεκινήθησαν μόνον οἱ ἀπαν-
ταχοῦ φιλόφρονες, ἀλλ' ἠλεκτρίσθη σύμπασα ἡ Ἑλ-
ληνικὴ φυλὴ, καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις κυβέρνησις ἀνέλαβε
τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ὑπὸ Σλήμαν γενομένων ἀνα-
σκαφῶν ἐν Μυκῆναις καὶ συνεπλήρωσεν αὐτάς. Σήμε-
ρον δέ, χάρις τῇ γενναιοφροσύνῃ τοῦ Σλήμαν, δωρή-

σαντος τῷ Ἑλληνικῷ ἔθνει τὰ ἀνευρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ κειμήλια ἐν Ἰλίῳ καὶ ἐν Μυκῆναις, οἱ Ἕλληνας ἀπέκτησαν σειρὰν ἀδιάκοπον ἱστορικῶν μνημείων ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μέχρις ἡμῶν, εἰ τῷ ὄντι τὰ ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ Σλήμαν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Μετὰ τοιαύτην ἀνακάλυψιν οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπεται ἢ νὰ ἀνευρεθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρος, αὐτὴ ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα, ἐν ἣ ἑψάλησαν οἱ θησαυροὶ καὶ οἱ ἥρωες, οὓς δυσχυρίσθη ὁ Σλήμαν ὅτι ἀνεκάλυψε, καὶ οὕτω νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι οὐ μόνον ἐπῆρξε Τρωϊκὸς πόλεμος καὶ Τρωϊκοὶ ἥρωες, ἀλλ' ὅτι σώζεται καὶ ἡ γλῶσσα ἐν ἣ οὗτοι ἐλάλουν.

Τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ἀπεφάσισα νὰ ἀναλάβω ἐγὼ, καὶ εἰ μὲν ἐπέτυχον εἰς τὸν σκοπὸν μου, περὶ τούτου θέλουσι κρίνειν οἱ σοφοί, ὅταν ποτὲ τὸ ἔργον, ὃ ἀνέλαβον ἀπὸ τινων ἐτῶν, ἴδῃ τὸ φῶς, σήμερον δὲ ἔρχομαι νὰ ἐκτυλίξω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν Ἑλλήνων τε καὶ Ἑλληνιστῶν μέρος τῶν Ὀμηρικῶν θησαυρῶν, οὓς ἀνεκάλυψα ἐν ταῖς ἐρευνáις μου, καὶ ἐκθῶ τοὺς λόγους, δι' οὓς θεωρῶ αὐτοὺς πολυτιμωτέρους τῶν ὑπὸ Σλήμαν ἀνακαλυφθέντων.

Γνωστὸν ὅτι περὶ ὑπάρξεως Ὀμήρου καὶ Τρωϊκοῦ πολέμου πολλαὶ ἠγέρθησαν ἀμφιβολίαι καὶ ἐνστάσεις ὑπὸ τῶν νεωτέρων σοφῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἂν εἶπον ὀλίγους ἔπεισαν, πολλῶ δὲ ἤττον τοὺς Ἕλληνας, πιστεύοντας εἰς τὰς παραδόσεις τῶν προγόνων αὐτῶν, οἵτινες, πλησιέστερον τῷ Ὀμήρῳ ζήσαντες, ἠδύναντο ἀσφαλέ-

στερον νὰ κρίνωσι περὶ τοῦ μεγάλου δράματος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τοῦ ἐξυμνήσαντος τοὺς ἥρωας αὐτοῦ Ὅμηρου, καὶ ὁμως οὐδένα τοιοῦτον διαταγμὸν ἐξήνεγκαν οὔτε περὶ τοῦ γεγονότος, οὔτε περὶ τοῦ περιγράφαντος αὐτὸ ποιητοῦ. Οὐδένα δὲ λόγον ἔχοντες τούτου ἔνεκα οἱ νεώτεροι Ἕλληγες νὰ πιστεύωσιν εἰς τὰς φιλολογικὰς αἱρέσεις τῶν μεταγενεστέρων, δὲν δύνανται νὰ ἀποσκιρτήσωσιν ἀπὸ τῆς προαιωνίου περὶ Ὅμηρου δοξασίας, ἣν ἐκληροδότησαν αὐτοῖς οἱ προπάτορες, χωρὶς νὰ φανῶσιν ἀνευλαβεῖς περὶ τὴν ἱερωτάτην τῶν παραδόσεων.

Καὶ τῷ ὄντι ἡ λατρεία τοῦ νεφεληγερέτου Διὸς κατέπεσε καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὴν ἡ τοῦ περιβάλλοντος τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις Σαβαώθ, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν θεῖον Ὅμηρον λατρεία τῶν Ἑλλήνων διατελέσει ἀκλόνητος ἐν ὅσῳ ἔτι ὑπολείπεται μία μόνη Ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἐπὶ γῆς καὶ φθέγγεται Ἑλληνιστί. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας Ὅμηρος ἐπιζήσει καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἑλλήσιν, διότι εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ὡς εἰς μέγαν ποιητὴν πάντες οἱ ἀοιοὶ τῆς ὑψηλοῦ· οὐδεὶς λοιπὸν κίνδυνος μὴ ποτε χαλαρωθῆ τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας τοῦ κόσμου, διατρέχουσιν ὁμως οἱ Ἕλληγες ἕτερον κίνδυνον, πᾶνυ σπουδαῖον, τοῦ ἀπολέσαι τὴν ἐν ταῖς δημῶδεςσι δαλέκτοις διασωθεῖσαν Ὅμηρικὴν γλῶσσαν χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν ὅποια τις καθίκετο μέχρις ἡμῶν, διότι ἕως νῦν οὐδεμία ἀπόπειρα ἐγένετο πρὸς τοῦτο.

B.

Ἄφοῦ διὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν εἶχεν ἀνατραφεῖς σύμπας ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος, καὶ ὡς ἐκ πηγῆς ἀκενώτου ποτισθέντες τοσοῦτοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι παρέδωκαν ἡμῖν τὰ τῆς διανοίας αὐτῶν προϊόντα, ἅπερ σήμερον θαυμάζουσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα σοφοί, ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα, διάλεκτος οὕσα τῶν τότε ἐπικρατεστέρων καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένων, βαθμηδὸν ἀπηρεχαιώθη. Ὅτε δὲ αἱ σύγχρονοι τῷ Ὀμήρῳ διάλεκτοι αὐτοτελῶς προϊόντος τοῦ χρόνου ἐμορφώθησαν καὶ ἄλλαι ἐκ συγκράσεως τούτων ἀνεφύησαν, ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα χωρὶς νὰ παύσῃ τοῦ εἶναι καταληπτὴ δὲν ἐλαλεῖτο πλέον ὅπως ἐπὶ Ὀμήρου, ἐκυκλοφόρει θμως ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀπασῶν τῶν ἐπελθουσῶν διαλέκτων, ὅπως ὁ ἀπομυζόμενος ἐκ μιᾶς βίβλης χυμὸς διαδίδεται εἰς ὄλους τοὺς κλάδους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δένδρου· διότι ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα καταστᾶσα ἰδίως ἐπικὴ μετεδίδοτο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν χωρὶς πλέον νὰ λαλῆται, ἀλλ' ἐννοεῖτο μόνον, ὅπως σήμερον ἡ δημοτικὴ λεγομένη ποίησις γράφεται καὶ ᾄδεται χωρὶς νὰ λαλῆται ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ἔθνους καὶ ἐνίοτε χωρὶς νὰ ἦ καταληπτὴ παρ' ὄλων ἀνεξαιρέτως. Ἡ Ὀμηρικὴ ἄρα γλῶσσα ἔζη χωρὶς νὰ φαίνεται θτι ζῆ, καὶ σώζεται μέχρι σήμερον χωρὶς νὰ ὑποπεύωσιν αὐτὸ πολλοί. Ἄλλ' ὅπως τῶν φυτῶν ἢ δένδρων ἐξ αὐθρίας

ὠχριῶσι τὰ φύλλα καὶ ἐξασθενοῦσιν οἱ κλῶνοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται ὁ θάνατος τοῦ στελέχους, οὕτω καὶ ἡ σωζομένη σήμερον ἐν ταῖς δημῶδеси διαλέκτοις Ὀμηρικῆ γλῶσσα δυνατὸν ἔνεκα τῆς ἡσημέραι διαδομένης γραπτῆς γλώσσης νὰ ἐκλείψῃ μετὰ τινος γενεᾶς ὀλοτελῶς, ἐὰν μὴ ληφθῆ ἑγκαίρως πρόνοια ὅπως ὁ σωζόμενος Ὀμηρικὸς θησαυρὸς ἐν ταῖς δημῶδеси διαλέκτοις τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων μετοχεταιυθῆ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν σπουδαζόντων, εἰς τὴν ἐκμάθησιν κυρίως τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου περιοριζομένων, καὶ καταστῆ οὕτω μέρος ἀναπόσπαστον τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ κτῆμα τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς φυλῆς. Οὕτω καθ' ἡμᾶς ἀντὶ νὰ διατελῶσιν ἄγνωστοι οἱ δεῖνα Ὀμηρικοὶ τύποι καὶ λέξεις ἐν ταῖς ἀπωτάτω ἀπ' ἀλλήλων κειμέναις χώραις καὶ πόλεσιν πρέπει τοῦ λοιποῦ, ὅταν ἐρμηνεύηται ὁ Ὀμηρος, νὰ γίνηται γνωστὸν ταῖς διδασκομένοις ἀπὸ τῶν καθηγητικῶν ἐδρῶν ποῦ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν σώζεται μέχρι σήμερον ὁ δεῖνα Ὀμηρικὸς τύπος ἢ λέξις, ἵνα τὰ φαινόμενα ὡς λείποντα μέρη τῆς ὅλης γλώσσης ἀποδειχθῆ ὅτι ὑπάρχουσι ποὺ διεσκορπισμένα καὶ συναρμοσθῶσι καὶ ἀποτελέσωσιν ἐν ὅλον ἐναρμόνιον, ὅπως ὁ διαλυθεὶς ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως πάλιν συνετέθη ἐκ τῶν ἰδίων μερῶν. Οὕτω δὲ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ, οὐδὲν ἄλλο οὔσα ἢ ἡ ἐσχάτη φάσις τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης ἢ τῶν ἐπὶ Ὀμήρου διαλέκτων, ποζιτομένη ἐκ τῶν ἰδίων καὶ καθαρῶς Ἑλληνικῶν πηγῶν δύναται νὰ ἀναθάλλῃ με-

τὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, καλλονῆς καὶ πλούτου ὡς ἄλλοτε ἢ γνησία Ἀττικὴ διάλεκτος. Ταῦτα δὲ λέγων περὶ τῶν σωζομένων Ὀμηρικῶν μνημείων δὲν ἐννοῶ ν' ἀποκλεισθῶσι τῆς συμπληρώσεως καὶ ἐπισκευῆς τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς γλώσσης ὁ τῶν μεθ' Ὀμηρον περιθόδων τῆς γλώσσης σωζόμενος πλοῦτος ἐν ταῖς δημόδεσι διαλέκτοις, ἀλλὰ καὶ οὗτος νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὸ ὄλον ἔργον. Καὶ τοῦτο κατανοήσαντες εὐτυχῶς οἱ ἀπὸ Κοραῆ μέχρις ἡμῶν λόγιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐφιλοτιμήθησαν, ἕκαστος τὸ καθ' ἑαυτόν, γλωσσαρίοις, δημοτικοῖς ᾄσμασιν, παραμυθίοις καὶ παροιμίαις νὰ συνεισενέγκωσι τοὺς ἀνευρισκομένους ὑπ' αὐτῶν λίθους διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὄλου κτιρίου τῆς γλώσσης· ἐκ δὲ τῶν προσπαθειῶν ἀπάντων, ἀτελῶν εἰσέτι, προέκυψεν ἡ ὑπὸ Μαυροφρύδου συνταχθεῖσα ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐν πολλοῖς ἀτελής, διότι δὲν ἐξεκενώθησαν εἰσέτι ἐντελῶς οὔτε αἱ περὶ τῶν ἀρχαίων οὔτε αἱ περὶ τῶν συγχρόνων Ἑλληνικῶν διαλέκτων ἔρευται. Ἄλλ' ὅπως ὁ Μαυροφρύδης ἐπαφελούμενος τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη ὕλην ἀπέδειξε τὴν ἐνότητά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι σήμερον, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐφιλοτιμήθημι νὰ χρησιμοποιήσω πρὸς διδασκαλίαν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν τὴν σωζομένην ἰδίως Ὀμηρικὴν ὕλην, ἥτις τυγχάνει μὲν ἤδη διεσπαρμένη ἐν πολλοῖς γλωσσαρίοις καὶ λοιποῖς συγγράμμασιν, ἀνερεῦνητος δὲ ἔτι ὑποκρύπτεται ἐν πολλαῖς

διαλέκτοις, ἀγνώστοις τοῖς λογίοις τοῦ ἔθνους καὶ περὶ ὧν ἐγὼ ἰδίᾳ ποιῶ μελέτας, ὡς παρακατιόντες ὀψόμεθα. Οὐμὴν ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος σπουδαῖος λόγος, δι' ὃν ἰδίως ἐνησχολήθην εἰς τὴν ἔρευναν τῶν σωζομένων Ὀμηρικῶν μνημείων ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλληνικῇ, καὶ ὁ λόγος οὗτος ἀποτελεῖ δλόκληρον ἐθνικὸν ζήτημα, περὶ οὗ ὡς ἐν ἐπιλόγῳ λαλήσω ἐν τέλει τῆς παρούσης πραγματείας. Νῦν δ' εἶμι ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν.

Γ.

Αἱ δημῶδεις διαλέκτοι τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ἐγκλείουσι πλούσια καὶ θαυμάσια λείψανα οὐ μόνον τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς προομηρικῆς· ὅπως δὲ ἐννοθῆ πῶς τοῦτο συμβαίνει ἀνάγκη νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς αὐτόχθονας, γεννήματα δῆλον ὅτι τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, καὶ οὐδ' ἐφαντάζοντο ὅτι ἠδύνατο νὰ ἔχωσι τὴν ἐλαχίστην συγγένειαν μετὰ τῶν πέριξ ἢ ἀπωτάτω λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, οὐς ἐκ δικαίας ὑπερηφανίας διὰ τὸν ἴδιον πολιτισμὸν ἀπεκάλουν βαρβάρους. Δι' ὃ φιλοσοφῶν ὁ Πλάτων περὶ παραγωγῆς τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῷ διαλόγῳ αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ Κρατύλος ἢ περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος, καὶ μὴ ὑποπτεύων ὅτι ἄλλην ἀρχὴν καὶ γένεσιν εἶχον τὰ ὀνόματα, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῶν

ιδίωv μέσων, περιέπεσεν εἰς παραδόξους ὑποθέσεις καὶ γελοῖα συμπεράσματα, ἢ νεωτέρα ὁμωσ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν ὅτι ὡς οἱ Ἕλληνες οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς ἀπωτάτω Ἀσίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐστὶ κλάδος τοῦ πολυσχιδοῦς Ἀρίου ἢ Ἰνδοευρωπαϊκοῦ καλουμένου στελέχους τῶν γλωσσῶν, οὕτινος ἄλλοι κλάδοι, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἀπλούμενοι, εἰσὶν ἡ Σανσκρίτη, ἡ Ζενδική, ἡ Ἀρμενικὴ, ἡ Σλαβικὴ, ἡ Γοτθικὴ, ἡ Κελτικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ. Ὑποτίθεται δὲ ὅτι ὑπῆρξε στιγμὴ καθ' ἣν ἅπασαι αὗται αἱ γλῶσσαι ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς βίβης ἀποσπασθεῖσαι ἔφερον κοινὸς καὶ τοὺς χαρακτῆρας, ἀπετέλουν δηλαδὴ μίαν γλῶσσαν πρωτότυπον, τὴν Ἀρίαν ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων κληθεῖσαν. Οἰαδῆποτε ὁμωσ καὶ ἂν ἦν αὕτη πρέπει νὰ ὑποτεθῆ μετὰ διαλεκτικῶν ποικιλιῶν, κατ' αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν ὥραν τοῦ χωρισμοῦ, διότι ἑκατομμύρια λαῶν ἐν τοιαύτῃ παναρχαίᾳ ἐποχῇ ἦν ἀδύνατον νὰ ἐλάουν μίαν γλῶσσαν ἄνευ διαλεκτικῶν διαφορῶν, ὅπερ παρατηρεῖται καὶ σήμερον ἔτι παρ' ἀπάσαις ταῖς γλώσσαις, εἰς πολλὰς διακλαδιζομέναις διαλέκτους μεθ' ὅλας τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ, συνταμόντος καὶ ἀπόστασιν καὶ χρόνον καὶ πολυτρόπως συντελοῦντος εἰς τὴν διάδοσιν ὁμοιόμορφου γλώσσης.

Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης μετοικεσίας τῶν ἔθνῶν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς πρέ-

πει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν ἤδη διαφόρων διαλέκτων μεταξὺ τῶν τοῦ αὐτοῦ ἔθνους λαῶν, ἀλλὰ τοιοῦτου χαρακτήρος ὥστε ἠδύναντο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ συνεννοῶνται ἄνευ πολλῆς δυσκολίας. Ὅτε ἕως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν μεταναστῶν εἰς ἀπωτάτω ἀπ' ἀλλήλων χώρας ἀπεχούσας παρήλθον ἱκανοὶ ἔτι αἰῶνες, καὶ ποικίλως ἐμορφώθησαν ὑπὸ τὰ διάφορα κλίματα, ἃ κατέκρησαν, ἠλλοιώθησαν καὶ οἱ χαρακτήρες τῶν πρώτων διαλέκτων εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐννόουν πλέον ἀλλήλους. Πότε τοῦτο συνέβη δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς, ἀλλὰ τότε ἐκ φυλῶν ἀπετέλεσαν ἔθνη, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν φαίνεται ὅτι συνεννοεῖτο ἔτι ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετὰ τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐναπομεινάντων ἀδελφῶν λαῶν, διότι ὁ Ὅμηρος οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος ἢ Ὀδυσσεΐας ἀναφέρει ὅτι οἱ Τρῶες ἐλάλουν ἄλλην ἢ οἱ Ἕλληνες γλῶσσαν, ὅτι συνεννοῦντο δι' ἑρμηνέων, ἄλλως τε καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Τρωϊκῶν ἡρώων, τὰ πλεῖστα ὄντα Ἑλληνικά, μαρτυροῦσιν ὅτι μετὰ τὸ Ἑλλήνων καὶ Τρώων δὲν ὑπῆρχε μεγάλη γλωσσικὴ διαφορά.

Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν οὕτως εἰπεῖν ἀπόσπασμα, καὶ πρὶν ἔτι ἀποτελέσῃ ἔθνος, ἔφερεν ἤδη ἐν τῇ ἑαυτοῦ διαλέκτῳ τὸν σκελετὸν τῆς μετὰ ταῦτα μορφωθείσης Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν διαπεραίωσιν ἐκ τῆς Μικρᾷ Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην διαφόρους κατέλαβον χώρας καὶ κειχωρισμένως ἀπ' ἀλλήλων ἔζων ἕνεκα τοῦ διὰ πολλῶν ὁρέων

καὶ θαλασσῶν χωριζομένου ἐδάφους, ὃ ἕκαστοι κατέλαβον, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑπέστη τὴν ἐκ τοῦ χωρισμοῦ ἀπ' ἀλλήλων ἐπιβροχὴν καὶ διεκρίθη εἰς διαλέκτους πολὺ πρῶϊαίτερον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. Τοῦ ποτὲ ὄθεν ἐνιαίου τῆς γλώσσης αὐτῶν συνείδησιν ἔχοντες πρὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων οἱ Ἕλληνες ἔπλασαν καὶ τὸν ὠραῖον μῦθον περὶ διασπορᾶς τῶν τέκνων τοῦ Ἑλληνος, καὶ ἐκάστην τῶν πρὸ Ὀμήρου μεμορφωμένων ἡδὴ διαλέκτων ἀπέδωκαν εἰς ἓνα ἀποπλανηθέντα υἱὸν ἢ ἔγγονον τοῦ Ἑλληνος.

Ὅτε δὲ κατόπιν ἕτερον ρεῦμα μεταναστευτικὸν ἐπανήγαγε πάλιν μέρος τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πολυειδῶς ἐκεῖ ἀνεμίχθησαν αἱ διάφοροι διαλέκτοι, ὡς ἐλάλουν, παρήχθη τὸ ἐκ πολλῶν διαλέκτων κράμα τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης, φερούσης ὡς ἐπικρατοῦντα ἐν ἑαυτῇ χαρακτῆρα τὸν τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου παρὰ τοὺς Αἰολισμοὺς καὶ Ἀττικισμοὺς, οὓς ἀπαντῶμεν ἐν αὐτῇ, διότι οἱ κάτοικοι τῆς Λυδικῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Χίου, ἐξ ὧν μερῶν ἀναντιρρήτως κατήγετο καὶ ὁ Ὀμηρος, ἦσαν καθ' Ἡρόδοτον οὐσιωδῶς Ἴωνες μετ' Ἀθηναίων καὶ Αἰολέων ἔκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς μεταναστάντες· ὅτι δὲ ἰδίαν διάλεκτον ἔπρεπε νὰ ἐλάλουν καὶ οἱ φυγαδεύσαντες αὐτοὺς Δωριεῖς εἰκάζεται ἐκ τῶν χαρακτῆρων τῆς διαλέκτου αὐτῶν, οἵτινες ἀρχαικώτεροί εἰσιν ἐν πολλοῖς τῶν τῶν ἄλλων τριῶν διαλέκτων.

» Πρὸ Ὀμήρου λοιπὸν ἦσαν τέσσαρες τοῦλάχιστον

διάλεκτοι, ἡ Αἰολική, ἡ Ἰωνική, ἡ Ἀττική καὶ ἡ Δωρική, αἵτινες πιθανὸν καὶ τότε εἰς ἄλλας μερικωτέρας νὰ ὑποδιηροῦντο διαλέκτους, μετὰ δὲ τὴν περαιτέρω ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος διασπορὰν τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν εἰς ἀποικίας καὶ σύγκρασιν αὐτῶν παρήχθη πλῆθος ἐπαρχιακῶν καὶ τοπικῶν διαλέκτων, ὧν αἱ γνωστότεραι εἰσιν αἱ ἑξῆς· ἡ Αἰολική διάλεκτος, ἧς εἶδη ἡ Θετταλική, ἡ Βοιωτική, ἡ Φωκική, ἡ Λοκρική, ἡ Αἰτωλική, ἡ Ἀρκαδική, ἡ Ἡλείακή, ἡ Λακωνική, ἡ Ἀχαϊκή, ἡ Κρητική καὶ ἡ Ἀσιατική, ἡ ἰδίως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν Αἰολική καλουμένη, ὧν ἐκάστη εἰς ἄλλα ἴσως εἶδη ὑποδιηρεῖτο. Ἡ Δωρική διάλεκτος, εἰς τὴν ἀνήκον ἡ Σπαρτιατική, ἡ Μεσσηνιακή, ἡ Ἀργολική, ἡ τῶν Ἰωνίων νήσων, ἡ Σικελιωτική, ἡ Ἰταλιωτική, ἡ Κρητική (ἐκτὸς τῆς Αἰολιζούσης), ἡ Ῥοδιακή, ἡ ἰδίως Δωρική (ἐν Ἀσίᾳ), ἡ τῶν Δωρικῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ αἱ τῶν ἄλλων Δωρικῶν ἀποικιῶν. Τῆς δὲ ἐν Ἀσίᾳ μόνον Ἰωνικῆς ἐκτὸς τῶν ἀλλαχοῦ ἀποικιῶν τέσσαρες παραγωγαὶ διεκρίνοντο καθ' Ἡρόδοτον, ἡ τῆς Καρικῆς Ἰωνίας, ἡ τῆς Λυδικῆς, ἡ τῆς Χίου μετὰ τῶν Ἐρυθρῶν καὶ ἡ τῆς Σάμου· οὐδ' αὐτὴ δὲ ἡ Ἀττικὴ ἦν ἀπηλλαγμένη ποικιλιῶν, ἀλλὰ οἱ μὲν διάκριοι Βοιωτικώτερον καὶ Δωρικώτερον ἐφθέγγοντο, οἱ δὲ παράλιοι Ἰωνικώτερον, μέσην δὲ τινα διάλεκτον εἶχον οἱ πεδινοὶ καὶ οἱ κυρίως ἀστοί».

ᾠΌτε δὲ μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους αἱ Ἀθη-

ναι κατέστησαν τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ πανταχοῦθεν οἱ νέοι συνέβηον εἰς τὰς φιλοφικὰς καὶ ρητορικὰς σχολὰς καὶ τὰ τεχνουργεῖα αὐτῆς, μετὰ τῶν Ἀττικῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν μετέφερον εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας καὶ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον, ἥτις ἔκτοτε ἤρξατο νὰ ἀποβαίνει κοινὸν ὄργανον συγγραφῆς, ἐπομένως καὶ κοινὴ γλῶσσα τῶν ἀπανταχοῦ λογίων Ἑλλήνων. Ὅτε δὲ διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετεφυτεύθη ἀπανταχοῦ τοῦ Ἀνατολικοῦ κόσμου, τότε καὶ οἱ μὴ Ἀθηναῖοι Ἕλληνες ἤρξαντο νὰ ἀττικίζωσι καὶ οἱ βάρβαροι νὰ ἐλληνίζωσι, ἀλλὰ διὰ τῆς νέας ταύτης συγχράσεως τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου μετὰ τῶν ἐπαρχιακῶν ἀνεβλάστησαν παντοῖαι ἄλλαι διαλέκτοι· οὐ μὴν ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἐξελληνισθεῖσι λαοῖς τῆς Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου ἐσχηματίσθησαν ἄλλαι διαλέκτοι, Ἑλληνιστικαὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων καλούμεναι. Οὕτω παραδείγματις χάριν ἀναφέρεται Ἀσιανὴ τις φωνή, ἣς εἶδη ἢ τῶν Παμφύλων, ἢ τῶν Κιλικίων καὶ ἄλλων, ἔπειτα διάλεκτός τις Αἰγυπτιακὴ, Συριακὴ καὶ Ἀλεξανδρεωτικὴ καὶ οὕτω καθεξῆς. Τῶν νεωτέρων τούτων διαλέκτων Ἑλληνικῶν τε καὶ Ἑλληνιστικῶν συνέχειά εἰσι καὶ αἱ σύγχρονοι ἡμῖν Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι, τὰς ἐν τῷ χρόνῳ ὑποσταῖσαι μεταβολάς¹⁾.

1) Συνοπτικώτερον κατὰ Μαυροφρύδην.

Τοσαῦται περίπου τὸ πλῆθος λέγονται αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι ἐκτὸς ἄλλων, ὅς ἡ ἐπιγραφικὴ ἐπιστήμη οὕτω κατώρθωσε νὰ ἀνεύρη, διότι πολλὰ εἰσέτι τῶν κατὰ τόπους ἐπιγραφῶν διαμένουσιν ἄγνωστοι ὑπὸ τὸν σωρὸν τῶν καλυπτόντων αὐτὰς σήμερον ἐρειπίων καὶ χωμάτων. Τῆς δὲ πληθύος καὶ ποικιλίας τῶν ἀρχαίων διαλέκτων οὐδαμῶς ἀπολείπονται καὶ αἱ σύγχρονοι ἡμῖν, διότι καὶ σήμερον πᾶσα ἐπαρχία καὶ νήσος ἰδίαν σχεδὸν λαλεῖ διάλεκτον, ἀλλ' ὅπως ἐπὶ Ὀμήρου καὶ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων διαφοραὶ ἦσαν κυρίως φηλογολογικαὶ καὶ οὐχὶ μορφολογικαί, καὶ τοῦτου ἕνεκα οὐδέποτε αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέρας γλώσσας, τοιαῦτα δηλαδὴ ἐκ τῆς αὐτῆς βίβλης ἰδιώματα ὥστε οἱ λαλοῦντες αὐτὰ νὰ μὴ δύνωνται πλέον νὰ συνεννοῶνται, ὡς παραδείγματος χάριν συμβαίνει ταῖς σύγχρονοῖς ἡμῖν Ῥωμανικαῖς καὶ Σλαβικαῖς γλώσσαις, οὕτω καὶ σήμερον αἱ κατ' ἐπαρχίας καὶ νήσους Ἑλληνικαὶ διαλέκτοι κοινούς ἔχουσι τοὺς θεμελιώδεις χαρακτῆρας καὶ οὐδεμίαν σχεδὸν παρέχουσι δυσκολίαν τοῖς λαλοῦσιν αὐτὰς ὅπως συνεννοῶνται ἄνευ ἐρμηνέων.

Ἄλλ' ὅπως ἐπὶ Ὀμήρου οὕτω καὶ σήμερον παραδόξως τέσσαρες διακρίνονται κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην θεμελιώδεις διαλέκτοι, δύο μὲν ἐν Εὐξείνῳ, ἡ τῶν Τραπεζουντίων καὶ ἡ τῶν Οἰναιωτῶν ἢ Οἰνοσέων, δύο δὲ ἐν Μεσογείῳ, ἡ τῶν Τσακῶνων καὶ ἡ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μετὰ ποικίλων ἐκάστη

ὑποδιαίρεσεων. Συντομώτερον ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς δύο μεγάλας διαλέκτους, εἰς τὴν τοῦ οὐκ καὶ τὴν τοῦ δέν, ὅπως ἄλλοτε ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα διηρεῖτο εἰς τὴν langue d'oc καὶ langue d'oïl, διότι ἐν μὲν ταῖς ἐν Εὐξείνῳ διαλέκτοις ἐπικρατεῖ τὸ ἀρνητικὸν μόριον οὐκ, ἐν δὲ ταῖς ἐν Μεσογείῳ, πλὴν τῆς Τσακωνικῆς, ὑπὸ ὀλίγων λαλουμένης καὶ οὐχὶ πάντοτε τῷ οὐ χρωμένης, τὸ μόριον δέν.

Καὶ τρεῖς μὲν τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν διαίρεσιν διαλέκτων, ἡ τῶν Τραπεζουντίων ἐν Εὐξείνῳ καὶ ἡ τῶν Τσακόνων καὶ ἡ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἐν Μεσογείῳ, πρὸ πολλοῦ εἰσι γνωσταὶ τοῖς λόγοις τοῦ Ἑλλήνων καὶ τοῖς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνισταῖς, ἀλλ' ἡ διάλεκτος τῆς Οἰνότης, πόλεως ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου κειμένης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν μυθολογικῶν Ἀμαζόνων παρὰ τὸν Θερμύδοντα ποταμὸν, πρώτην φορὰν παρουσιάζεται παρ' ἡμῶν εἰς γνῶσιν τῶν περὶ τὰς συγχρόνους Ἑλληνικὰς διαλέκτους φιλολογοῦντων. Ὁ σπουδαιότατος χαρακτήρ τῆς διαλέκτου ταύτης ἐστὶν ὅτι διασώζει κατ' ἐνεργητικὴν καὶ μέσῃ φωνῇ τὴν ἀπαρέμφατον, ἣτις ἐν οὐδεμιᾷ τῶν μνησθειῶν διαλέκτων καὶ ταῖς παμπόλαις αὐτῶν παραλλαγαῖς εὐρίσκεται.

Ὅταν δὴποτε ὅμως ἄλλην διαίρεσιν καὶ κατάταξιν καὶ ἂν παραδέχωνται οἱ περὶ τὰς συγχρόνους Ἑλληνικὰς διαλέκτους σπουδάζοντες, τοῦτο οὐσιωδῶς παρατηρεῖται ὅτι ἅπασαι διασώζουσι τύπους καὶ λέξεις ἀπασῶν τῶν περιόδων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ αὐ-

τῆς ἔτι τῆς προομηρικῆς. Πῶς τοῦτο συμβαίνει εὐκόλως κατανοεῖται ἐκ τῆς συντόμου ἀφηγήσεως περὶ ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῶν παμπληθῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν διαλέκτων. Παρατηρεῖται δὲ καὶ τοῦτο ὅτι καθ' ἑλλην τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὸν ἱστορικὸν ὀρίζοντα τὸ ὑπὸ τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως μετοχτευθὲν μέγα βεῦμα εἰς τοὺς διακλαδισμοὺς τῆς ἑλλης Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἐστείρευεν· ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ σήμερον ἔτι ὀμηρίζει ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις, αἵτινες, ἐὰν τὰς διασωζομένας ἐν αὐταῖς Ὀμηρικὰς σταγόνας ἐπιμελῶς εἰς ἓν συναγάγωμεν, πλουσίαν καὶ ζωογόνον ἄρδυσιν δύνανται νὰ προσενέγκωσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τελειοποίησιν τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς.

Ἄπο τοιούτων ὀρμώμενος καὶ ἐγὼ ἰδεῶν ἠρξάμην πρὸ ἐτῶν ἐνασχολεῖσθαι εἰς συλλογὴν ἀπάσης τῆς ὀμηρικῆς ἑλλης εἰς ἓν. Καίτοι δὲ μὴ θεωρῶν εἰσέτι τὰς εὐρέυνας μου ἐξαντληθείσας, πολλῶν ἔτι ὑπολειπομένων πρὸς τοῦτο, ἐφιλοτιμήθην νὰ ἀνακοινώσω σήμερον τοῖς ἐνδιαφερομένοις ὀλίγας ἐκ πολλῶν, ἵνα ἴδωσιν ὀποῖους θησαυροὺς ἐμπεριέχουσιν αἱ δημῶδεις διάλεκτοι καὶ πεισθῶσιν ἠλίκη ὑπηρεσία μέλλει νὰ προσνεχθῆ εἰς τὴν φιλολογοίαν τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς, ἐὰν ποτὲ κατορθώσω νὰ παραδῶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τοιαύτην συλλογὴν τῶν σωζομένων Ὀμηρικῶν τύπων καὶ λέξεων ὀποῖαν κατὰ διάνοιαν συνέλαβον καὶ καταγίνομαι νὰ πραγματοποιήσω.

Δ.

Ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα μετὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύας καὶ τῶν εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδομένων ποιήσεων περιλαμβάνει, ὡς ὑπελογισάμεθα, 9079 λέξεις, ἀφαιρούμενων δ' ἐκ τούτων τῶν κυρίων ὀνομάτων θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν, χωρῶν τε καὶ πόλεων, ὕδρων τε καὶ ποταμῶν, ἅτινα δὲν ἦν δυνατόν νὰ ἐπιζήσωσιν, μάλιστα τὰ τῶν θεῶν καὶ ἀνδρῶν, ὑπολείπονται 7654. Ταύτας λοιπὸν ἀναζητοῦντες εὐρομεν ὅτι κατὰ μὲν τὸν Κ. Πανταζίδην, ὅστις ἐν τέλει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθέντος Ὀμηρικοῦ λεξικοῦ προσέθηκε πίνακα τῶν λέξεων τῆς καθομιλουμένης τῶν πρὸς τὰς Ὀμηρικὰς ταυτιζομένων ἢ συγγενῶν, αἱ σωζόμεναι ἐκ τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης λέξεις ἐν ταῖς δημώδεσι διαλέκτοις τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς συμποσοῦνται εἰς 1100 μόνον, κατ' ἐμὲ δὲ, ἰδιαιτέρως ἐπιδοθέντα εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἐγκρυπτομένων ἐν ταῖς δημώδεσι διαλέκτοις Ὀμηρικῶν λέξεων, ἀριθμοῦνται ἤδη εἰς 2000 περίπου. Καὶ αἱ μὲν πλεῖστα τῶν ὑπὸ Πανταζίδου μνημονευομένων λέξεων, ἦτοι 850, εἰσὶ κοινὰί πάσαις ταῖς διαλέκτοις καὶ πρὸ πολλοῦ τοῖς πᾶσι γνωσταί· ὡς, ἄνθρωπος, ἀνήρ, γυνή, καλός, κακός, φίλος, ἐχθρός καὶ λοιπαί, αἱ δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἀνευρεθεῖσαι ἕτεραι 1000 περίπου ἀνήκουσιν εἰς τὰς κατὰ τόπους διαλέκτους, δὲν εἶνε δηλαδὴ κοιναί, καὶ διατελοῦσι μέχρι νῦν ἄγνωστοι τοῖς λογίοις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τοῖς

περὶ τὴν Ὀμηρικὴν ποίησιν ἐν Εὐρώπῃ διατρίβουσι
Ἑλληνισταῖς ὡς, ἄρα καὶ ἄρ', ἄτη, βρότος, γνά-
θος, γύψ, δίπλαξι, ἔρις, ἰχώρ, κοτύλη, κτή-
νος, μάκελλα, μῆνις, ὄρος, πύελος, βουγάι-
ος, ἑταῖρος, κρυερός, μείζων, πέπων, χαλε-
πός, ἄρδω, ἀφαρπάζω, ἐλίσσω, ἔσαν, ἐπι-
πάζω, ἠλάσκω, λακτίζω, λείβω, λέπω, λι-
λαίομαι, ὀκνῶ, ὄραω, ὀρούω, στείβω, συμ-
βάλλω, σφηκώω, τοξεύω κ. λ. Μεγίστας δὲ ἐλπί-
δας τρέφω ὅτι ἐξακολουθῶν τὰς ἐρεῦνας μου θέλω
κατορθώσῃ νὰ ἀνακαλύψω ἐτέρας 1000 τοῦλάχιστον
λέξεις καὶ οὕτω, ἀναβιβαζομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δια-
σσωζομένων Ὀμηρικῶν λέξεων εἰς 3000 περίπου,
θέλωμεν φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν διαστή-
ματι τριάκοντα περίπου αἰῶνων, ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι
σήμερον, ἀπώλοντο ἐκ τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἐν ταῖς δη-
μῶδεσι διαλέκτοις 4654 λέξεις, ὅπερ ἀποτελεῖ δι' ἑκα-
στον αἰῶνα 155 λέξεις.

Ἡ ἀπώλεια αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται
τῷ ὄντι οὐ μικρά, ἀλλ' ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι οἱ
καθ' ἑκάστον ἑνιαυτὸν σήμερον ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἐκ-
παιδευτηρίων ἀποφοιτῶντες νέοι μετὰ τῆς Ἀττικῆς δια-
λέκτου ἀποφέρουσι καὶ μεγάλην συγκομιδὴν Ὀμηρικῶν
λέξεων, διὰ δὲ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἄλλης συγγρα-
φῆς βαθμηδὸν ἐπαναφέρουσιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ καθι-
στῶσιν ἀνεπαισθήτως κτῆμα τῶν πολλῶν, τότε θέλο-
μεν πεισθῆναι ὅτι ὁ ἐπιζῶν Ὀμηρικὸς πλοῦτος ἐν ταῖς

δημώδεσι διαλέκτοις και ο αναβιω̄ν καθ' ἑκάστην δια τῆς γλώσσης τῶν τυχόντων παιδείας Ἑλλήνων ἀποτελεῖ ἤδη τὰ τρία τέταρτα σχεδόν τῆς ὅλης Ὀμηρικῆς γλώσσης.

E.

Αἱ περὶ γλώσσης ἔρευναι, ὡς ἤδη εἶπον, ἤρξαντο ἀπὸ Κοραῆ, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δηλαδὴ τὴν παρούσης ἑκατονταετηρίδος, μείζονα δὲ ἐπίτασιν ἔλαβον κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους, ἀλλὰ μεθ' ὅλα τὰ γενόμενα μέχρι νῦν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι μόνον γλωσσικὴ ὕλη συνήχθη, και οὐδεὶς ἄλλος μέχρι σήμερον παρουσιάσθη ὅπως χρησιμοποίησιν τὴν ἄτακτον ὕλην κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κ. Πρωτοδίκου¹⁾ πλην τοῦ μακαρίτου Μαυροφρύδου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συγγράφαντος Δοκίμιον ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, και τοῦ Κ. Πανταζίδου, καθηγητοῦ ἐπίσης ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ, μεταφράσαντος ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸ Ὀμηρικὸν λεξικὸν τοῦ Κρουσίου και Σέϊλερ χάριν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκάτερος τούτων ἐπωφελήθη τῷ ὄντι τὴν συλλεγεῖσαν ἄτακτον ὕλην, δὲ μὲν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, παρασχὼν ἀκριβῆ ὅσον ἦν δυνατόν σειρὰν τῶν διαφορῶν φάσεων

¹⁾ Ἴδὲ τὸν πρόλογον τῶν Ἰδιωτικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ Ἰ. Πρωτοδίκου, ἐν Σμύρῃ, 1866.

τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὁ δὲ διὰ τὸ Ὀμηρικὸν λεξι-
κόν, παραβαλὼν τὰς Ὀμηρικὰς λέξεις πρὸς θσας ἦσαν
αὐτῷ γνωσταὶ ἐκ τῆς καθομιλουμένης. Ἄλλ' ὅπως
ἴδη τις ὁπόσον εἰσέτι ἔλλειπῆς ἐστὶν ἡ συλλεγεῖσα
ἅλη καὶ ὁποῖον σκότος περικαλύπτει τὴν παραγωγὴν
πολλῶν λέξεων ἐκτίθημι σήμερον μέρος τῶν ἐρευνῶν
μου, αἵτινες κατ' οὐδένα τρόπον εὑρίσκονται ἐν τοῖς μνη-
μονευθεῖσι δύο συγγράμμασι, καίτοι ἰδικωτάτοις καὶ
συνταχθεῖσιν ὑπὸ τῶν κορυφαίων τῆς συγχρόνου Ἑλ-
ληνικῆς φιλολογίας, καὶ ὅμως τὰ ἀνευρεθέντα ὑπ' ἐμοῦ
μόνου ἀποτελοῦσιν Ὀμηρικὴν ἅλην ἴσην τῇ κοινῇ πά-
σαις ταῖς διαλέκτοις σὺν τῇ ὑπὸ πολλῶν ἤδη συλλεγεῖ-
σῃ καὶ ὑπὸ Πανταζίδου χρησιμοποιοηθείσῃ.

Καὶ ἐν πρώτοις τὸ ἀρχαιότατον γινώρισμα τῆς
αἰτιατικῆς ἐν πάσαις ταῖς Ἰνδοευρωπαϊκαῖς γλώσσαις
ἦν μ. ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν
κλίσεων, διατηρηθὲν ἐν τῇ Σανσκριτῇ τῇ Λατινικῇ
καὶ τῇ Ζενδικῇ, ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ, τῇ ἀρχαίᾳ Σλα-
βικῇ καὶ τῇ Λιταβικῇ ἐξασθενῆσαν εἰς ν, ἐν δὲ τῇ Γοτ-
θικῇ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Γερμανικῇ ἐντελῶς ἐκλείψαν. Ἐν-
τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ ἀπεκόπη ἐπὶ πάντων τῶν θε-
μάτων τῶν εἰς σύμφωνον ἢ **F** ληγόντων, ἀνεφάνη ὅμως
πάλιν κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, διὸ ἐν τῇ πα-
λαιᾷ γραφῇ καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶμεν βασιλέαν,
γραμματέαν, ἐλπίδαν, φρέναν, ἱερέαν. Τὸ
παράδοξον τοῦτο φαινόμενον συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ
ὅτι ἀρχῆθεν τὸ ν εἶχε καὶ ἡ αἰτιατικὴ τῶν οὐδετέ-

ρων, ἐπομένως καὶ ἡ ὀνομαστική, ὡς τοῦτο καταφαίνε-
ται ἐκ τῶν Λατινικῶν *nomen, fragmen* κ. λ. ἀντὶ *no-*
man, fragman, ὄνομα, ῥῆγμα, τότε ἐννοῦμεν διατί
τὰ εἰς *μα* οὐδέτερα κατὰ τὴν *IB'* ἑκατονταετηρίδα
ἔληγον εἰς *μαν* καὶ διατί σήμερον πανταχοῦ ἐν Εὐ-
ξείνῳ λέγουσιν ὄνομαν, κριμαν, στρωμαν, πω-
μαν, φόρτωμαν, βρόντεμαν ἀντὶ τῶν κλασι-
κῶν ὄνομα, κριμα κ. λ., οὐτινος ὁ Μαυροφρύδης οὐ-
δεμίαν ποιεῖται μνείαν, καὶ ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα
ὅτι τὸ *ν* τοῦτο τῶν οὐδετέρων, ὡς καὶ τὸ τῶν ἀνωτέ-
ρω τριτοκλίτων βασιλέαν, ἱερέαν, γραμματέαν
κ. λ., κλασικῶς βασιλέα, ἱερέα, γραμματέα
λεγομένων, σήμερον δὲ εἰς πρωτόκλιτα μεταπεσόντων,
ὕπελάνθανε σωζόμενον καθ' ἀπάσας τὰς περιόδους τῆς
Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν τισὶ τοῦλάχιστον ἀρχαίαις
διαλέκτοις, διότι ἄλλως ἦν ἀδύνατον νὰ φθάσῃ μέχρις
ἡμῶν.

β') Ἀνάλογός τις τῇ εἰς *οιο* Ὀμηρικῇ γενικῆ-
τῶν δευτεροκλίτων καὶ ἀπαράλλακτος τῇ ἀρχαίᾳ Θεσ-
σαλικῇ εἰς *οι* σώζεται καὶ σήμερον ἐν Τραπεζοῦντι, ἐνθα
λέγουσι τὸ παιδίον, τοῦ παιδίοι, τὸ μήλον, τοῦ
μηλοῖ, τὸ πρόσωπον, τοῦ προσωποῖ, ὅπερ Ὀμη-
ρικῶς ἤθελεν εἶναι παιδίοιο, μήλοιο, προσώ-
ποιο, καὶ Θεσσαλικῶς παιδίοι, μήλοι, προσώποι
κατὰ τὸ Σιλάνοι, Ἀντιγενελοῖ, ὅπερ ἡμεῖς δὲν
δυνάμεθα νὰ ἀποδώμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μαυροφρύ-
δου ὅτι τὸ *οι* τοῦτο ἦν ἰδιάζουσά τις τοῖς Θεσσαλοῖς

γραφῆ τοῦ φθόγγου $u = \ddot{u}$, ὅτω προφερομένου παρ' αὐτοῖς ἐνίοτε τοῦ τῆς γενικῆς ου, καθὼς καὶ ἄλλοι Αἰολεῖς ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς πληθυντικῆς, παραδ. χαρ. τοὺς λόγους, τοῖς λόγοις ἔγραφον. Ἡμεῖς πιστεύομεν ὅτι ἐν ἑκατέρᾳ τῶν περιστάσεων τὸ οἱ ἤχει ὅπως καὶ ἐγράφετο καὶ οὐδαμῶς ἄλλως, ὅτι ὁ τοιοῦτό-τροπος σχηματισμὸς τῆς γενικῆς μὲν παρὰ Θεσσαλοῖς, τῆς αἰτιατικῆς δὲ παρ' Αἰολεῦσιν ἦν ἴδιος αὐτοῖς, ἀφοῦ καὶ σήμερον σώζονται ἀμφότεροι οἱ τύποι ὡς, ἐν Τραπεζοῦντι μὲν ἡ γενικὴ τοῦ παιδῖοι κατὰ τὸ Θεσσαλικὸν Σιλάνοι, ἡ αἰτιατικὴ δὲ παρὰ τοῖς Αἰγαιοπελαγίταις τσοὶ ἀνθρώποι κατὰ τὸ Αἰολικὸν τοῖς ἀνθρώποις = τοὺς ἀνθρώπους.

γ) Αἱ πρωσωπικαὶ ἀντωνυμίαι διατηροῦσι τοὺς ἐξῆς ἀρχαίους τύπους, ἀγνώστους τῶν τε Μαυροφρύδῃ καὶ Πανταζίδῃ. Ἡ τῆς πρωτοπροσώπου ἀντωνυμίας γενικὴ πληθυντικὴ παρ' Ὀμήρῳ ἡμείων, ἡμέων καὶ Ἀττικῶς ἡμῶν σώζεται καὶ σήμερον ἐν Τραπεζοῦντι καὶ προφέρεται ἐμοῦν ὡς, τὸ παιδῖν ἐμοῦν = τὸ παιδίον ἡμῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον Θεσσαλικὸν τοῦν Κραννοῦνσίουν = τῶν Κραννωνίων, τὰ δὲ λοιπὰ πρόσωπα κατ' ἀναλογίαν ἔχουσιν ἐσοῦν, ἀτοῦν = ὀμῶν, αὐτῶν.

Ἡ τῆς τριτοπροσώπου ἀντωνυμίας ἐνικὴ γενικὴ ἔθεν, πανάρχαιος ἐπικός τύπος ἀντὶ τοῦ Ἀττικοῦ αὐτοῦ, ὅπερ ἐν Οἰνόῃ εἰς ἀτοῦ συνεκότη, σώζεται μόνον ἐν Τραπεζοῦντι καὶ προφέρεται ἄθεν ἢ ἄθε, ὅπερ προ-

γενέστερον τοῦ Ὀμηρικοῦ ἔθεν, διότι προῆλθεν ἐκ τοῦ Σανσκριτικοῦ svatas, μεταπεσόντος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κατὰ πρῶτον εἰς σ**F**άθας ἢ ἄθας (ἄθα) κατὰ τὸ ἐν τῇ Ἑσυχιανῇ γλώσσει Λακωνικόν ἐξέσας, ὀρθότερον ἐξέσας ἀντὶ ἐξεθας, ὀηλαδὴ ἐξωθεν, κατὰ τὰ Διολικά ἄμα καὶ Δωρικά πρόσθα, ὄπισθα, κατὰ τὰ Λακωνικά ἔντεσα, ἐξουθα=ἔνδοθεν, ἐξωθεν, ἔπειτα εἰς ἄθες (ἄθε) κατὰ τὰ σήμερον πολλαχοῦ ἐν χρήσει ποῦθες, ἀλλοῦθες, ἐκεῖθες, παντοῦθες, δλοῦθες¹⁾, ἄτινα καὶ ποῦθε, ἀλλοῦθε, ἐκεῖθε, παντοῦθε, δλοῦθε λέγονται, ἔπειτα εἰς ἄθεν (ἄθε) κατὰ τὸ σωζόμενον σήμερον ἐν Τραπεζοῦντι, ἐξ οὗ τὸ Ὀμηρικόν ἔθεν=αὐτοῦ ὡς,

Τὴν Πόλιν ὄντας ἔριζεν ὁ Ἕλληγ Κωνσταντῖνος

Ἐρθεν πούλν κ' ἐκάθισεν τσ' Ἀγίας Σοφίας τὴν πόρταν
 Τὸ ἔναν τὸ φτεροῦλν ἄθε 'ς τὸ αἶμαν ἐν' βαμμένον,
 Τὸ ἄλλον τὸ φτεροῦλν ἄθε χαρτῖν βαστᾶ γραμμένον.

(Ἐκ δημοτικοῦ ἔσματος τῆς Τραπεζοῦντος, κατὰ Περι-
 κλέα Τριανταφυλλίδην).

Ἡ τῆς αὐτῆς ἀντωνυμίας ἐνική αἰτιατική παρ' Ὀμήρῳ μιν, Δωρικῶς καὶ παρὰ τοῖς τραγικοῖς νιν ἐσώθη σήμερον παρὰ τοῖς Τσάκωσιν, οἵτινες λέγουσι νι=αὐτόν, αὐτήν, αὐτό ὡς,

¹⁾ Τὸν τύπον τοῦτον δὲν σιμμεῖσὶ ὁ Μαυρορρῶδης.

Ἐὰ ὑπρε τοῦ γιαιοῦ	=	Ἐλα ὕπνε τοῦ ἴγυαλοῦ
Τσαί ὄροσιὰ τοῦ Μαλεβοῦ	=	Καί ὄροσιὰ τοῦ Μαλεβοῦ ¹⁾
Τσαί γλύκ' ἀπομπάιτισέ νι',	=	Καί γλύκ' ἀποκοίμισέ το,
Τὰν ἀμέρα ξύπνισέ νι',	=	Τὴν ἡμέραν ἔξυπνισέ το,
Ὡς νὰ μόλλη ἀφέγγη σοι,	=	Ὡς νὰ ἔλθῃ ὁ πατήρ του,
Νά νι' φέρῃ τὰ καουόδια,	=	Νὰ τοῦ φέρῃ τὰ καλούδια,
Τὰ νορίζοντα λουλούδια.	=	Τὰ μυρίζοντα λουλούδια.
Νά η η η η η.		Νά η η η η η.

(Ἐκ Τσακωνικοῦ νανουρίσματος, κατὰ τὸν ἱερέα Θεόδωρον).

δ') »Ἐκ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς, λέγει ὁ Μαυροφρύδης, ἔλειψαν ἤδη αἱ κτηρικαὶ ἀνωνομίαι ἐμός, σός, ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος, ἢ θὲ ἔννοιά των ἐκφέρεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου ἰδικὸς μετὰ τῆς γενικῆς τῶν προσωπικῶν«. Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριβές, διότι ἐν Εὐξείνῳ, ἀπὸ Οἰνόςης μέχρι Τραπεζοῦντος μετὰ τῶν πέριξ πόλεων καὶ χωρίων, ἑκατοντάδες δηλαδὴ χιλιάδων Ἑλλήνων, λέγουσι καὶ σήμερον τ' ἐμόν—τ' ἐσόν—τ' ἐμέτερον τὸ παιδίν, τ' ἐμά—τ' ἐσά—τ' ἐμέτερα τὰ παιδία, ἴπάμε 'ς τ' ἐμέτερα (ἐν Τραπ.), καὶ τὸ ἴμόν—τὸ σόν—τὸ ἴμέτερον τὸ παιδίν, τὰ ἴμά—τὰ ἴσά—τὰ ἴμέτερα τὰ παιδία, ἴπάμε 'ς τὰ ἴμέτερα (ἐν Οἰν.), τὸ δὲ τρίτον πρόσωπον κατ' ἀναλογίαν τοῦ σφέτερος σχηματίζεται ἐκ τῶν αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος

¹⁾ Μαλεβὸ ὁ ἀρχαῖος Πάρνων, ὄρος ἐν τοῖς μεθορίοις Λακωνίας καὶ Ἀργολίδος.

μετὰ τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν ἑκατέρῳ διαφορᾷ ἀτοιινέ-
 τερος, ἐκεινέτερος, πολλῶ ὀρθότερον γραμματικῶς
 τοῦ πλασθέντος ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἐκείνινος, διότι οὐ-
 δεμία τῶν κτητικῶν ἀντωνυμιῶν καταλήγει εἰς ινοσ, ἀλ-
 λά πᾶσαι εἰς οσ ἢ εἰς τέροσ, ὡς ἐμόσ, σός, ἡμέτε-
 ροσ, ὑμέτεροσ νωίτεροσ, σφέτεροσ. Ἡ παρὰ τοῖς ἄλ-
 λοις Ἑλλησιν ἐν χρήσει ἀντωνυμία ἰδικός μου, ἰδι-
 κός σου κ. λ. ἐστιν ἐντελῶς ἀχρηστος ἐν Ἐῶσεινω, ἐκτὸς
 μιᾶς μόνης φράσεωσ ἐν Οἰνόῃ, καὶ ἔς τὰ δικά
 σου, λεγομένησ ἐν καιρῶ γάμου ὡσ εὐχὴ πρὸς ἀγά-
 μους.

ε') Δύω ἀντωνυμιῶν τῆσ Ἑλληνικῆσ γλώσσεσ, τῆσ
 αὐτὸσ καὶ οὗτοσ, τὰ παθήματά εἰσι πολυπόκιλα.
 Ἡ πρώτη τούτων, ἡ αὐτόσ, λέγεται σύνθετοσ ἐκ
 δύο ριζῶν, τῆσ δεικτικῆσ αυ, Ζενδιστί ανα=οὔτοσ,
 Σλαβωνιστί ово=οὔτοσ, ἐκεῖνοσ, καὶ τῆσ ἐπίσεσ δεικτικῆσ
 τα, Ἑλληνιστί τοσ, ἣν εὐρίσκομεν καὶ ἐν ἄλλῃ δεικτι-
 κῇ ἀντωνυμίᾳ, τῇ τῶν καθ' ἡμᾶσ δημοδῶν διαλέκτων
 νά-τοσ. Ἡ αὐτόσ λοιπὸν ἤθελεν εἶναι κατ' ἀρχὰσ
 ἀβάτοσ ἢ ἀβότοσ καὶ μηκύνσει τοῦ ο εἰσ ο υ
 ἀβοῦτοσ. Καὶ τῶ ὄντι δ ἀρχακιώτατοσ οὔτοσ τό-
 ποσ, ὃν εὐρίσκομεν γραφόμενον ἐν τῇ Δηλίᾳ ἐπιγραφῇ
 α F υ τοσ (F=β καὶ υ=ου), σώζεται καὶ σήμερον ἐν
 Εῶσεινω παρ' Οἰνοεῦσιν, οἵτινεσ λέγουσιν ἀβοῦτοσ,
 ἀβοῦτε, ἀβοῦτο, ὅπερ ἐν Τραπεζοῦντι καὶ τῇ πέ-
 ριῃ χώρᾳ ἀποβαλὸν τὸ β, τὸ ἐν τῇ Δηλίᾳ ἐπιγραφῇ
 F, προφέρεται ἀοῦτοσ, ἀοῦτε, ἀοῦτο καὶ σημαί-

νουςιν οὔτος, αὖτη, τοῦτο. Οἱ δύο οὔτοι τύποι, ἀβοῦτος καὶ ἀοῦτος, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἴσος τῷ τῆς Δηλίας ἐπιγραφῆς αὐτος, τοῦ υ ἀναμφιβόλως προφερομένου ὡς ου ἢ τοῦλάχιστον ὡς τὸ Γερμανικὸν ū, εἰσὶν ἀρχαιότεροι τῆς αὐτός, ἥτις μεταθεῖσα τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ληγούσης ἀπέβαλε τὸ F καὶ ἐσυμφωνοποίησε τὸ υ, κατόπιν δέ, ἐκτριβέντος καὶ τοῦ υ, παρήχθη ἄλλος τύπος, ὁ δημώδης σήμερον ἐν Εὐξείνῳ ἀτός, ἀτέ, ἀτό, θέσιν ἐπέχον τοῦ παρὰ τοῖς ἀλλαχοῦ Ἑλλήσιν αὐτός, αὖτη, αὐτό καὶ τὸν τήν, τό. Ἡ ἀτός λοιπὸν διατηρεῖ ἐν Εὐξείνῳ ἀμφοτέρας τὰς σημασίας τῆς ἀρχαίας αὐτός, τιθεμένη συγχρόνως καὶ ὡς δεικτικὴ καὶ ὡς προσωπικὴ ὡς, ἀτός εἶπέν ἀτο=αὐτός τὸ εἶπεν, ἀτέ εἶδέν ἀτεν=αὐτὴ τὴν εἶδεν.

Ἡ δὲ ἑτέρα ἀνωνομία, ἡ οὔτος, κατὰ τὸν διάσημον συγγραφέα τῆς Συγκριτῆς γραμματικῆς τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν Bopp ἐστὶ σύνθετος ἐκ τοῦ ἄρθρου καὶ τῆς αὐτός, καὶ ὑποτίθησιν οὔτος ὅτι προήλθε κατὰ δύο τρόπους ἢ ἐκθλίψει τοῦ φωνήεντος τοῦ ἄρθρου πρὸ τῆς αὐτός καὶ τροπῇ τοῦ α τῆς διφθόγγου αυ εἰς ο, καὶ τότε ἡ οὔτος ἤθελεν εἶναι ἀντὶ τῆς η-οὔτος, ἢ τοῦτο ἀντὶ τῆς τ-οὔτο, ἢ δὲ αὖτη διετήρησεν ἀνέπαφον τὴν δίφθογγον κατὰ τὸ ταυτό, ἢ ὅτι ἐξέπεσε τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς διφθόγγου καὶ ἡ οὔτος, αὖτη, τοῦτο εἶνε ἀντὶ τῆς

δ-ὑτος, ἀ-ύτη, το-ὑτο, ἐξηγουμένου τότε δις τοῦ γένους ἐν τῷ συνδέτῳ.

Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη, ὅσον εὐστοχος καὶ ἀν ὑπο-
 τεθῆ, ὀλίγον συντελεῖ πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας τίνι
 τρόπῳ ἢ ἀβοῦτος καὶ ἀοῦτος, ἀναμφιβόλως πολὺ
 προγενέστεραι οὔσαι κατὰ τύπον τῆς οὔτος, κατώρ-
 θωσαν νὰ διακριθῶσι τῆς αὐτός, ἐνῶ οὐδὲν ἄρθρον
 φαίνονται ἐγκλείουσαι καὶ παραγωγικῶς εἶσιν αἱ αὐ-
 ταί. Ἡ μόνη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἰτία τῆς τοι-
 αύτης διακρίσεως προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι, πρῶτῳ τοῦ
 τόνου μετατεθέντος ἐπὶ τῆς ληγούσης πρὸς ὄρισμόν
 ἀσθενετέρας δεξέως, ὅτε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δὲν προ-
 ἔκειτο ἀμέσως εἰς τὴν ὕρασιν, ὅπως ἐγένετο καὶ διὰ
 τὰς ἀορίστους ἀντωνυμίας καὶ ἐπιρρήματα πρὸς διά-
 κρισιν ἀπὸ τῶν ἐρωτηματικῶν ὡς, τίνος καὶ τινός,
 πόσος καὶ ποσός, πότε καὶ ποτέ, καὶ τῆς δι-
 φθόγγου αὐ πολυειδῶς παθαινούσης ἐκ τῆς ἐλαφρώσε-
 ως ἀπὸ τοῦ τόνου, διότι τὰ ἄτονα φωνήεντα εὐκο-
 λώτερον ἐκτρέβονται, ἠδυνήθησαν ἀμφοτέροι οἱ τύποι
 νὰ σώζονται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ, καὶ νὰ
 ἐκτελῆ ἐνίοτε ἢ ἄτὸς ὡς δεικτικὴ ἀντωνυμία καὶ τὰς
 λειτουργίας τῆς ἀβοῦτος ἢ οὔτος, ὅπως ἢ αὐτός
 παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐξεπλήρου ἔστιν ὅτε τὰς τῆς
 οὔτος.

Κατὰ τὰ αὐτός καὶ ἄτὸς παρήχθησαν καὶ τὸ
 δημῶδες Ῥωσικὸν ѡТОТЪ καὶ τὸ καθαρεῦον ѡТОТЪ,

διατηρήσαντα τὸν ἀρχικὸν τόνον καὶ σημασίαν, ἦτοι τὴν δεικτικὴν.

Ἄλλ' ἡδὴ ἴσως εἶπη τις ἡμῖν, ἀφοῦ αἱ ἐξ ἐρωτηματικῶν παραχθεῖσαι ἀόριστοι τίς, ποσός, ποτέ, ποῦ, πῶς, ποθὲν κ. λ. ἐγκλίνονται, πρέπει εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα νὰ υποκύψῃ καὶ ἡ αὐτὸς ἢ ἀτός. Εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα ὅτι οὔτε ἡ αὐτὸς τὸ πάλαι οὔτε ἡ ἀτός σήμερον ἠδυνήθησαν νὰ ἀποφύγωσι τὸν νόμον τοῦτον. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ἀτός ἐν ταῖς πλαγίαις πτώσεσι τοῦ τε ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ ἐν Εὐξείνῳ μὲν ἐντελῶς ἀποβάλλει τὸν τόνον· ὡς, θωρεῖς ἄτον; θωρῶ ἄτον (ἐν Οἰνῷ), εἰδές ἄτον;—εἰδ' ἄτον (ἐν Οἴν. Κερασ. καὶ Τραπεζ.), ἡ δὲ αὐτὸς παρὰ τοῖς ἐν Μεσογείῳ μεταβιβάζει τὸν τόνον ἐπὶ τῆς προηγουμένης συλλαβῆς, ἔνθα ἦν ἀρχῆθεν, τιθεμένη μετὰ τὰς προθέσεις μετὰ καὶ ἀπόως, μετ' αὐτον ἢ μεδ' αὐτον, ἀπότ αὐτον ἢ ἀπόδ αὐτον. Τὸ αὐτὸ ἔπασχε πάθος καὶ ἡ αὐτὸς κατὰ τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα. »Οἱ καθομιλούμενοι τύποι τόν, τήν, τό, τούς, τάς, τὰ κ. λ. προήλθον, κατὰ Μαυροφρύδην, ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτάν, αὐτήν, αὐτό, αὐτούς, αὐτάς, αὐτά κατ' ἀφαίρεσιν τῆς πρώτης συλλαβῆς, συντελοῦσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς ἐγκλίσεως τοῦ τόνου αὐτῶν. Ὅτι δὲ ὁ τόνος αὐτῶν τοῦλάχιστον ἐν τῇ καθομιλουμένῃ ἀρχαίᾳ ἐνεκλίνετο, ὀφθαλμικὸν ἐκ τοῦ Ὀμηρικοῦ (Ιλ. Μ. 204)

«Κόψε γάρ αὐτον ἔχοντα κατὰ στήθος παρὰ δεξιήν»,

ἔνθα τὸ αὐτόν, σημαῖνον ὅτι καὶ τὸ καθομιλούμενον τόν, ἐνέκλιναν ὅτε Ἄρισταρχος καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Ἡρωδιανός, ὅπερ Ἰσως δὲν θὰ ἔπραττον, ἀν δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς τότε συνηθείας.

Ἡ ἔγκλισις ἄρα τοῦ τόνου τῆς ἀρχαίας αὐτὸς καθίκετο καὶ μέχρις ἡμῶν ἐν ταῖς πλαγαῖς πτώσει τῆς καθ' ὅλα τὰ γένη καὶ τοὺς ἀριθμοὺς σωζομένης ἐν Εὐξείνῳ ἀτός· ὥστε τὰ ἐκ τῆς κωμωδίας τοῦ φίλου μου I. Βαλαβάνη παρατιθέμενα ὑπὸ Μαυροφρύδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 'κὶ θέλ' ἀτόν, 'κὶ παίρ' ἀτόν τονιστέον 'κὶ θέλ' ἀτον, 'κὶ παίρ' ἀτον=δὲν τὸν θέλω, δὲν τὸν παίρνω, διότι ἐν Κερασοῦντι ὡς καὶ πανταχοῦ ἄλλοθι ἐν Εὐξείνῳ αἱ πλάγαι τῆς αὐτὸς ἐγκλίνονται πάντοτε, ὡς ἤδη εἴπομεν.

5) Ὁ Ὀμηρος ἐκτός τοῦ ἐκεῖνος λέγει καὶ κεῖνος, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἀιολεῦσι καὶ τοῖς ἀρχαίοις Δωριεῦσιν ἐγράφετο κῆνος. Ἐκ τῶν δύο τούτων τύπων ἐπικρατέστερος σήμερον ὁ πρῶτος, ἐν Οἰνότη ὅμως μεταχειρίζονται ἀμφοτέρους τοὺς τύπους μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι τοῦ συγκεκριμένου χρῆσιν ποιοῦσιν, ὅταν δὲν ἐνθυμῶνται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρόκειται πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, ἀλλὰ σπεύδουσι νὰ λαλήσωσι περὶ αὐτοῦ· ὡς, ὁ με τὸ κεῖνον, εἶδες τὸν κεῖνον; ὁ κεῖνον εἶπέν ἀτο, ἅπερ ἰσοδυναμοῦσι τοῖς παρ' ἄλλοις ὁδός μου τὸ αὐτό, εἶδες τὸν αὐτόν; ὁ αὐτός τὸ εἶπεν.

Ἐτέρα ἀξιοσημείωτος χρῆσις τῆς ἐκεῖνος ἐν Εὐ-
ξείνῳ ἐστὶν ἢ γινομένη ὑπὸ τῶν νεονύμφων γυναικῶν,
αἵτινες περὶ τοῦ ἀπόντος συζύγου λαλοῦσαι ὑπ' αἰδη-
μοσύνης καὶ σεβασμοῦ λέγουσιν ἐκεῖνος εἶπέν αὐτο,
δηλαδή ὁ σύζυγός μου (ὁ ἄνδρας μου) τὸ εἶπε,
ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ἡ Πηνελόπη ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ
ἀπόντος Ὀδυσσεῶς μεταχειρίζεται ἐντοτε τὴν ἐκεῖνος.

(ζ') Ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ἔχει παρ' Ὀμήρῳ
δύο τύπους, ὁ, ἦ, τὸ καὶ ὅς, ἦ, ὅ, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶ-
τός ἐστιν ἰδίως ἐπικός, ὁ δὲ δεύτερος καὶ Ἀττικός, καὶ
ἀμφοτέρων τὸ μὲν ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν ἀπληραίνθη
ἤδη, τὸ δὲ οὐδέτερον ἐπικὸν τὸ εἶνε καὶ σήμερον ἐν
χρήσει μερικῶς μὲν παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν ἔν τισι
παροιμίαις ὡς, τὰ κερνᾶς χάνεις, καὶ τὰ χρω-
στᾶς πληρώνεις, γενικῶς δὲ ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ,
ἐνθα ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν τὰς προῤῥηθείσας
ἀναφορικὰς ἀντωνυμίας ἀντικαταστήσασα ὁ ὁποῖος, ἢ
ὁποία, τὸ ὁποῖον εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστος, διότι
πάντοτε διὰ τὸ οὐδέτερον γένος ἐν Οἰνῳ μὲν λέ-
γουσι τό, τά, ἐν Κερασσοῦντι δὲ καὶ Τραπεζοῦντι ντό
ὡς, τὸ ἔξέρεις μὴ λές, εἶδες τὸ ἐποῖκεν;
εἶδες τὰ ἐγόρασα τὰ ξύλα; (ἐν Οἴν.) = ὁ μὴ οἶ-
δας μὴ λέγε, εἶδες ὁ πεποίηκεν; εἶδες ὁ
ἠγόρασα ξύλα. Τὸ δὲ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν
ἀντικαθιστᾶ ἐν ταῖς πλαγαῖσι πτώσεσιν ἢ ὄριστος
ἀντωνυμία τις ὡς, τινὰν ἔξέρεις μὴ κατη-
γορήσ = ὄντινα οὐκ οἶδας μὴ κατηγόρει. Οὕτως ἐκ-

φράζονται και οί ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλληνας, λέγοντες *ti páo lárga áše tinó agaráo*, ἤτοι *che vado lontano da chi io amo*¹⁾).

η') Ἡ πρόθεσις ἐξ ἤτοι ἐκς, δι' ὃ πρὸ συμφώνου ἐκ, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις Βοιωτοῖς ἐς και τοῖς Λοκροῖς ἐ, κατὰ τὸ Λατινικὸν *ex* και *e*, σώζεται και σήμερον ἐν ταῖς δημώδεσι διαλέκτοις, αἵτινες μεταχειρίζονται αὐτὴν συνηθέστερον ἐν συνθέσει μετ' ἀφαιρέσεως ἢ μεταθέσεως τοῦ ἀρχτικοῦ φωνήεντος τοῦ τύπου ἐξ· ὡς, ἔαγορεύω, ἔομολογῶ, ἔεπλύνω, ἔεκάμνω, και μετ' ἀφαιρέσεως τοῦ *e* τοῦ τύπου ἐκ ἤ, τούτου γενομένου, και μετὰ μεταθέσεως τοῦ *x* ὡς, ἔγδύνω ἔγλυτώνω ἀντὶ τῶν ἔχδύνω, ἔκλυτώνω και βγάλλω, βγαίνω ἀντὶ τῶν ἔβγάλλω ἔβγαίνω. Ἐν παραθέσει δὲ σπανίως και ἐν τισι μόνον φράσεσι γίνεται χρῆσις αὐτῆς· ὡς, ἐξ αἰτίας σου, και ἐν Οἰνόῃ ἐξ ἀνάγκης ($\epsilon = \eta$), ἐκ γενεθῆς ($\vartheta = \tau$), κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν «ἐκ γενετῆς».

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ πρόθεσις αὕτη συνετάσσετο αἰτιατικῇ· ὡς, ἐκ τὸν κόσμον ἀντὶ ἐκ τοῦ κόσμου, οὔτινος ἐκλείψαντος κατόπιν ἐκ τῆς δημώδους γλώσσης τῶν ἐκτὸς τοῦ Εὐξείνου Ἑλλήνων, ἤλπι-

---

¹⁾ ARCHIVIO GLOTTOLOGICO ITALIANO.
Dialectti romaici del mandamento di Bova in Calabria,
descritti da G. MOROSI. Torino, 1874.

ζεν ὁ Κοραῆς ὅτι ἔμελλε τὸ αὐτὸ νὰ συμβῆ καὶ εἰς τὴν πρόθεσιν ἀπό, τὴν αὐτὴν ἀκολουθοῦσαν σύνταξιν ἐν ταῖς δημώδεσι διαλέκτοις καὶ ἐν ὀλίγαις μόνον φράσεσι τιθεμένην μετὰ γενικῆς· ὡς, ἀπὸ Θεοῦ, ἀπὸ καιροῦ, ἀπὸ πελάγου κ. λ. Καὶ εἰ μὲν ὁ Κοραῆς, ὁ τοσοῦτον ἐγκύφας εἰς τὴν μελέτην τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς, ἠγγόει τὴν διάσωσιν τῆς ἐξ μετ' αἰτιατικῆς μέχρις ἡμῶν, οὐδαμῶς ἄπορον, διότι ἔζη καὶ ἔγραφε μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἦν αὐτῷ ἀδύνατον νὰ ἐνεργῆ γλωσσικὰς ἐρεῦνας καθ' ἕλας τὰς διευθύνσεις τῶν κατοικουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων χωρῶν, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω αὐτὸς πρῶτος ἔδωκε τὸ τοιοῦτον παράδειγμα καὶ οἱ μιμηταὶ οὐδ' ἐν ἐμβρυϊκῇ καταστάσει ὑπῆρχον ἔτι, ἀλλ' ἀποροῦμεν διατί μετὰ ἡμῶν περίπου αἰῶνα καὶ ὁ Πρωτόδικος βεβαίῳ ὅτι τῶ ὄντι ἐξέλιπεν ἡ πρόθεσις ἐκ, ἐν ᾧ πανταχοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου χρῶνται τῷ Βοιωτικῷ τύπῳ ἐς, προφέροντες αὐτὸ ἀς¹⁾, ὅπερ ἀπαραλλάκτως, ἤτοι as, ἔχει καὶ ἡ Ἰρλανδικὴ γλῶσσα, τοῦ Γοτθικοῦ ὄντος us, τοῦ Γερμανικοῦ aus καὶ τοῦ Ῥωστικοῦ изъ, συντάσσουσι δὲ αἰτιατικῇ ὡς, ἀς τὸ ποτάμιν, ἀς τὴν θάλασσαν, ἀς τὸ βράδυν, ἤτοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ἐκ τῆς θαλάσσης κ. λ., γενικῇ δὲ μόνον ἔταν ὑπονοῆται ἡ λέξις οἰκία· ὡς, ἔρχομαι ἀς τοῦ θείου

¹⁾ Παράβαλε καὶ τὸ ἐν τῇ 30 σελίδι ἀθε τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων.

μου, ὡς τῆς θείας μου ἀντι τοῦ ἐν Μεσογείῳ ἔρχομαι ἀπὸ τοῦ θείου, ἀπὸ τῆς θείας μου.

Ἡ περίστασις αὕτη καὶ πολλὰ ἄλλαι, ὡς παραλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ψηλαφητῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι αἱ περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης ἔρευναί δὲν προώδευσαν ἀρκούντως οὐδ' ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων μερῶν τοῦ λόγου, καὶ πρὸς πίστῳσιν τῶν λεγομένων φέρομεν ἐν ἔτι παράδειγμα, τὸ ἑξῆς.

θ') Ὁ σύνδεσμος ἂν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐτίθετο ἐν τῷ λόγῳ ὡς δυνατικὸς ἢ ὑποθετικὸς, μετὰ δὲ τοῦ ἐρωτηματικοῦ τί καὶ ὡς διαπορητικὸς. Σήμερον διεφυλάχθη μὲν ὡς ὑποθετικὸς, ἀλλ' ὡς διαπορητικὸς λέγεται γενικῶς νά· ὡς, τί νά ἔπαθε, τί νά ἔλεγεν; ἐν Καρπάθῳ δὲ ἀνά· ὡς, τί ἀνά ἔπαθεν, τί ἀνά ἔλεγεν, ὅπερ ἐπικυροῖ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βορρ ὅτι τὸ ἂν προῆλθεν ἔκ τινος πρωτοτύπου δεικτικῆς ἀντωνυμίας ἀνα, καθ' ὃ ἡ πρόθεσις ἀνά καὶ ὁ σύνδεσμος ἂν ἔχουσι τὴν αὐτὴν καταγωγὴν. Τὸ τῶν Καρπαθίων ἄρα ἀνά, ὅπερ ταῦτό τῳ παρ' ἄλλοις νά, πείθει ἡμᾶς ὅτι τὸ νά δὲν εἶνε πάντοτε συγχεομμένος τύπος τοῦ ἴνα, ἀλλὰ καὶ τοῦ προομηρικοῦ ἀνα, ὅτι ἐπομένως τὸ δημῶδες νά ὡς διαπορητικὸς σύνδεσμος ἀπέβαλε τὸ ἀρχικὸν α, ὃ δὲ σύνδεσμος ἂν τὸ τελικὸν α, ἤτοι τὸ μὲν προῆλθεν ἔκ τοῦ α-να, τὸ δὲ ἔκ τοῦ ἀν-α.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ ὀνομάτων, ἀντωνυμιῶν, προθέσεων καὶ συνδέσμων, παραλείπομεν

πολλῶν ἄλλων περιέργων λεπτομερειῶν, περὶ δὲ ῥημάτων εἰρήσθωσαν τὰ ἐξῆς.

α) Δύω ἀρχαιότατοι τύποι, Ὀμηρικοὶ ἅμα καὶ Δωρικοὶ, τοῦ τρίτου πληθυντικοῦ προσώπου σώζονται καὶ σήμερον πανταχοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, 1) ὁ τοῦ βάλνω παρ' Ὀμήρῳ ἀόριστος «ἔβην, ἔβης, ἔβη ἔβημεν, ἔβητε, ἔβησαν καὶ ἔβαν (ἐπικῶς καὶ Δωρικῶς), κλινόμενος σήμερον ἀρχαικώτερον »ἔβα (ἐκτριβῆ τῆς προσωπικῆς καταλήξεως ν), ἔβες, ἔβεν (τοῦ διὰ τοῦ ν τούτου προσσχηματισμοῦ εὐρισκομένου καὶ παρὰ τοῖς μεσαιωνικοῖς ποιηταῖς¹), ἔβαμεν, ἔβετε, ἔβαν» ὡς, »ἐσέβα, ἐσέβες, ἐσέβεν, ἐσέβαμεν, ἐσέβετε, ἐσέβαν, οὕτω καὶ »ἐξέβα, ἐδέβα«, οὕτω καὶ »ἐνήβα, ἐκατέβα«, Ὀμηρικῶς «εἰσέβην, ἐξέβην, διέβην, ἀνέβην, κατέβην», τῶν ἐν Μεσογείῳ Ἑλλήνων λεγόντων »ἐμβήκα, ἐβγήκα, ἐδιάβηκα, ἀνέβηκα, ἐκατέβηκα«, ἅπερ πολὺ ἀπέχουσι τῶν Ὀμηρικῶν, 2) ὁ παιθητικὸς ἀόριστος, π. χ., «ἐκρίθην, ἐκρίθης, ἐκρίθη, ἐκρίθημεν, ἐκρίθητε, ἐκρίθησαν καὶ ἔκριθεν» ἐπικῶς καὶ Δωρικῶς ὡς ἐν τῷ «ἔνθα τότε Τρωῆς τε διέκριθεν ἠδ' ἐπικούροι», Ιλ. Β 815, κλινόμενος σήμε-

¹) »Νὰ χρίστην τὸ μουστάκι μου, ν' ἀγκώθην ἢ κοιλία μου«, Πτωχοπροδρόμου, ποιητ. τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. »Ἐναν καιρὸν ὁ ποντικὸς εὐρέθην ἰδρωμένος«, παράφρ. τῆς Βατραχομουμαχίας ὑπὸ Δημητρίου Ζήνου, ποιητ. τοῦ 15 αἰῶνος.

ρον ἐπίσης ἀρχαϊκώτερον »ἐκρίθα, ἐκρίθες, ἐκρίθην, ἐκρίθαμεν, ἐκρίθετε, ἐκρίθαν«, οὕτω καὶ »ἐστάλθα, ἐπλύθα, ἐνίφθα, ἐλούστα« = ἐνίφθην, ἐλούσθην κ. λ., τῶν ἄλλων Ἑλλήνων λεγόντων ἐκρίθηκα, ἐστάλθηκα, ἐπλύθηκα, ἐνίφθηκα, ἐλούσθηκα κ. λ.

Ἄλλος Ὀμηρικὸς καὶ Δωρικὸς τύπος, ὁ τοῦ παρατατικοῦ εἰς σκον καὶ σκόμην, ἐστὶ συνηθέστατος ἐν Εὐξεινῷ, προφερόμενος σκα, σκούμην· ὡς, ἐν Οἰνῷ ἀντὶ τοῦ Ἄττικοῦ ἔπλυνον, ἐπλυνόμην, ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς ἐν Μεσογείῳ »ἔπλυνα, ἐπλυνόμουνα« λέγουσιν «ἐπλύνησκα» ἐπλύσκουμουν, ὅπερ Ὀμηρικῶς ἔσται ἐπλύνεσκον¹⁾), ἐπλυνεσκόμην.

Ἄλλος Ὀμηρικὸς καὶ τῶν ἄλλων περιόδων τῆς γλώσσης ἀρχαῖος τύπος, ὁ εἰς ον καὶ σον ἀόριστος, σώζεται πληρέστατα ἐν Τραπεζοῦντι, ἔνθα λέγουσι »στεῖλον, λῦσον, γράψον, παῖξον« κ. λ. ἀντὶ τῶν παρὰ τοῖς ἐν Μεσογείῳ »στεῖλε, λῦσε, γράψε, παῖξε«.

β') Ἄλλο μοναδικὸν μνημεῖον ἀρχαῖσμοῦ εὐρίσκομεν ἐν Οἰνῷ τὴν χρῆσιν τῆς ἀπαρεμφάτου κατ' ἐνεργητικὴν καὶ μέσην φωνὴν μετὰ σημασίας ἑλλειπτικῆς

1) Ὁ ἐνεργητικὸς τύπος φαίνεται ὅτι σώζεται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, διότι ὁ Πανταζῶδης σημειοῖ Μακεδονικὸν »ἐπλύνεσκα«, καὶ ὁ ἐν Δοξάτῳ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας Σύλλογος »ἐπλύνεσκε τὰ ροῦχα«, κατὰ τὰ δημοσιευθέντα ἐν Παρνασσῷ, τόμ. Γ', τεύχ. 1Α', 1879.

προστακτικῆς. Οὕτω οἱ Οἰνοεῖς λέγουσι »γράψειν, ποίσειν (=ποιήσειν), εὐρεῖν, ᾽πεῖν (=εἰπεῖν) κ. λ., κοιμηθῆναι, νιφθῆναι, λουσθῆναι« κ. λ., ἀντὶ τῶν ἀρχαίων «ἔδει σε γράψαι, ποιῆσαι, εὐρεῖν, εἰπεῖν, κοιμηθῆναι, νιφθῆναι, λουσθῆναι», ἀντὶ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις συγχρόνοις Ἑλλησιν »ἔπρεπε νὰ γράψῃς, νὰ κάμῃς, νὰ εὐρῇς, νὰ εἰπῇς, νὰ κοιμηθῇς, νὰ νιφθῇς, νὰ λουσθῇς«, ἢ ἄλλως ἀντὶ τῶν »ἄς ἔγραφες, ἄς ἔκαμνες, ἄς εὐρισκες, ἄς ἔλεγες, ἄς ἐκοιμᾶσο, ἄς ἐνίπτεσο, ἄς ἐλούεσο« κ. λ.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἀπαρέμφατος μετὰ τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ἔχω ἀποτελεῖ παρ' Οἰνοεῦσι περιφραστικὸν ὑπερσυντελικὸν ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνδέτου ἐκ τοῦ εἶχον καὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἢ παθητικοῦ ἀορίστου τῆς μετοχῆς· ὡς, »εἶχες ᾽πεῖν ἀτό, ἔρχουτουνε, εἶχες νιφθῆναι, ἐπάγηναμε« ἀντὶ τῶν ἀρχαίων «εἰ εἶχες εἰπὼν αὐτό, ἤρχετο ἄν», «εἰ εἶχες νιφθεῖς, ἀπηρχόμεθα ἄν».

Ἐνταῦθα παρατηρητέα δύο τινά, πρῶτον ὅτι τὸ εἰ, δυνάμει φαίνεται τῆς ὁμοφωνίας τῆς διφθόγγου τοῦ εἶχες, συνεχωνεύθη μετ' αὐτῆς ἐν τῇ προφορᾷ, καὶ δεύτερον ὅτι τὸ ἄν παρελείφθη κατ' ἀρχαίαν ἄδειαν, ἄλλο δὲ ζήτημα, εἰ ὁ τοιουτότροπος σχηματισμὸς τοῦ ^{ὑπερσυντελι-}παρατατικοῦ παρ' Οἰνοεῦσιν ἔστιν ὀρθός. Ἡμεῖς καὶ ἐνταῦθα εἶδομεν ἀπαρεμφατικὸν τύπον ἄξιον σημειώσεως.

Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῶν σωζομένων σή-
μερον ἐπικῶν τύπων, ἀγνώστων τοῖς πλείστοις τῶν
λογίων Ἑλλήνων, μεταβαίνω εἰς τινὰς ἐπικὰς λέξεις,
ῶν τὴν ἑτυμολογίαν καὶ σημασίαν οὕτω κατώρθωσεν
ἡ φιλολογία καὶ γλωσσολογία ἀποχρώντως νὰ ἀξκρι-
βώσῃ.

Ἡ λέξις «ἀταλός», ἣν ἄλλοι ἄλλως παράγου-
σιν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ'
ἡμᾶς, εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην σύνθετος ἐκ τοῦ στερη-
τικοῦ α καὶ τῆς ῥίζης ταλ=τελ=τολ, εὐρισκομέ-
νης ἐν τῷ ἔν-ταλ-μα ἐν-τέλ-λ-ω, ἐν-τολ-ή,
ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου ἔ-τελ-λ-εν=ἔλεγεν, ἐν τῷ Ὀμη-
ρικῷ «ἐπιτέλλω μῦθον», ἐν τῷ Γερμανικῷ taalen,
δμιλῶ ὡς τὰ παιδία, ἐν τῷ Ἀγγλικῷ tale, λόγος, διή-
γησις, tell, λέγω καὶ talk, λαλῶ, ἐν τῷ Ῥωσικῷ
ТОЛЕТЬ, φήμη, καὶ ТОЛМІТЬ, ἐρμηνεύω, ἄρα ἰσοδυνα-
μεῖ κατὰ τὴν σύνθεσιν καὶ σημασίαν τῷ «νήπιος»,
παραγομένῳ ἐκ τοῦ νη-επος, καὶ σημαίνει, ὅπως
καὶ τοῦτο, τὸν ἐστερημένον λόγου, τὸν μὴ δυνάμενον
νὰ δμιλῇ, τὸν in-fans, τὸ βρέφος »τὸ μωρόν«,
ὡς λέγομεν σήμερον. Ὅθεν παρ' Ὀμήρῳ τὸ ἐν Ἰλ.
B 311 «νήπια τέκνα», περὶ νεοσσῶν στρουθοῦ λεγό-
μενον, καὶ τὸ ἐν Υ 222 «πῶλοι ἀταλαί» περὶ νεο-
γῶν θηλειῶν ἵππων σημαίνουσι κατ' ἕκτασιν τὰ τῶν
ζῶων τούτων »μωρὰ παιδία«, ὡς λέγομεν δημωδέστε-
ρον, καὶ τὸ «ἀταλόφρων», παραλλήλως κείμενον
τῷ νήπιος ἐν Ἰλ. Z 400,

«Παῖδ' ἐπὶ κόλπῳ ἔχουσ' ἀταλόφρονα, νήπιον αὐτως», ἀρκοῦσαν παρέχει μαρτυρίαν περὶ τῆς συνωνυμίας τῶν δύω τούτων λέξεων. Ὡς ἐπίθετα λοιπὸν τὸ «ἀταλός» καὶ «νήπιος» δηλοῦσι κυρίως νηπιακός, παιδικός, νεανικός, ὅθεν παιδαριώδης, μωρός, ὡς ἐν ταῖς ἐκφράσεσιν «ἀταλά φρονῶ, νηπιάας ὀχέω=νηπιαχεύω», αἵτινες ἐρμηνευτέαι ἔχω φρονήματα νηπίων, ἢ κατὰ τοὺς σημερινοὺς Ἑλληνας »παιδιὰρίζω«, ἢ ὡς ἐτυμολογικῶς ὀρθότερον γράφει ὁ Κ. Πανταζίδης »παιδαρίζω«. Ἐνεκα δὲ τῆς συνωνυμίας τοῦ ἀταλός καὶ νήπιος ἔπλασαν καὶ οἱ μετὰ ταῦτα πάνυ ὀρθῶς τὴν λέξιν νηπιόφρων κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀταλόφρων, ὅπερ ἀντικανονικῶς ὑπὸ πλείστων καὶ ὑπὸ Πανταζίδου γράφεται ἀταλάφρων, διότι τῶν δευτεροκλίτων ἐπιπέτων τὸ θέμᾶ λήγει πάντοτε εἰς σ ἐν τῷ πρώτῳ συνθετικῷ μέρει, λίαν ὁμως ἐσφαλμένως εἶπον ὁ Ἀγαθίας ἀταλόφυχος καὶ ὁ Ἡσύχιος ἀπαλόφρων, θέλοντες ὁ μὲν ποιῶν νὰ δημιουργήσῃ ἰσοδύναμον τῷ ἀταλόφρων λέξιν, ὁ δὲ ἐξηγῶν νὰ ἀποδῶ ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ.

Ἡ παραγωγή τοῦ «ἀταλός» ἐκ τοῦ «ἀτάλλω», ἐρμηνευομένου παρὰ πάντων τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν διὰ τοῦ «σκιρτῶ», ἢ ὑπόθεσις ὅτι ἀρχῆθεν ἴσως ἐγράφετο ἀπαλός, ἢ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐτυμολογία ἐκ τοῦ στερητικοῦ α καὶ τοῦ «τλήναι» καταπίπτουσιν ἀπασαι διὰ τῆς ἡμετέρας ἐτυμολογίας ὡς

ἀβάσιμοι· ὡς πρὸς τὸν τονισμόν δὲ τῆς λέξεως ταύτης παρατηροῦμεν ὅτι τὰ εἰς ος σύνθετα ἐπίθετα ἐκ τοῦ στερητικοῦ α(ν) ἢ νη οὐδέποτε τονίζονται ἐπὶ τῆς ληγοῦσης οὔτε παρ' Ὀμήρῳ οὔτε παρὰ τοῖς μετὰ ταῦτα, ἐπομένως ἡ λέξις «ἀταλός» καὶ μία ἄλλη, ἡ «ἀεργός», τονίζονται, ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, κατ' ἐσφαλμένην παράδοσιν, ἐπικρατήσασαν ἀπὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν σημείων τοῦ τονισμοῦ, ὅτε ἡ μὲν παραγωγή τῆς λέξεως «ἀταλός», ἀρρήτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἠγνοεῖτο, ἡ δὲ «ἀεργός» φαίνεται ὅτι δὲν ἦν πλέον ἐν χρήσει, ἀλλ' ἐτονίσθη κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἀργός. Τὴν τῆς αὐτῆς ἡμῶν ὑπόθεσιν ὑποστηρίζουσι τὰ ἐξῆς· πρῶτον ὅτι τὸ «ἀταλός», σωζόμενον σήμερον ἐν τοῖς περιχώροις Τραπεζοῦντος κατ' οὐδέτερον γένος προφέρεται »χάταλον« καὶ σημαίνει παιδίον, δεύτερον ὅτι τὸ «ἀεργός» προφέρεται σήμερον ἐν Εὐξεινῷ καὶ ἐν Μεσογείῳ ἄνεργος, ὅπερ συμφωνότατον πρὸς τὸ Εὐριπίδειον «ἔργα ἄνεργα».

Ὁ Κ. Πρωτόδικος πρῶτος, γράφων ἰδίως γλωσσάριον τῆς Πάρου, ἐσημείωσεν ἐν τοῖς Ἰδιωτικαῖς αὐτοῦ τὰ ἐξῆς· »ἐν τοῖς περιχώροις Τραπεζοῦντος, ὡς μοι εἶπέ τις τῶν φίλων ἄταλα μετὰ δασείας τοῦ α προφορᾶς λέγονται τὰ παιδία«, δὲν ἐννοοῦμεν δὲ διατὶ ὁ Κ. Πανταζίδης, εἰς ὃν ἦσαν γνωστὰ τὰ Ἰδιωτικὰ τοῦ Πρωτοδίκου, δὲν ἐσημείωσεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ λεξικῷ τὴν παρὰ Τραπεζοῦντιοῖς μόνον διάσωσιν τῆς ἐπικῆς

ταύτης λέξεως, αναφέρει ὁμοως ἄλλην λέξιν παράγωγον »ταλυφός«, περισωθεισαν ἐν Μακεδονίᾳ, κατὰ τὰ δημοσιευθέντα ἐν Φιλίστορι, τόμ. Γ', σ. 225, καὶ σημαίνουσαν λεπτός, τρυφερός, λεπτοφυής, délicat, ιδιότητος ἀπάσας τῆς νηπιακῆς ἡλικίας. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ Κεφαλλῆνες σώζουσι λέξιν παράγωγον »ἀτάλικος« καὶ οἱ Ἰθακήσιοι »ταλικός« ἀντὶ ἀταλικός, κατ' ἀναλογίαν τοῦ νηπιακός, σημαίνοντες οἱ μὲν Κεφαλλῆνες διὰ τοῦ »ἀτάλικος« τὸν τρυφερόν, τὸν ἀπαλόν, οἱ δὲ Ἰθακήσιοι διὰ τοῦ »ταλικός« καὶ τὸν ἀδύνατον.

Μεθ' ὅσα ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν περὶ παραγωγῆς καὶ σημασίας τοῦ «ἀταλός» ἀγόμεθα εἰς ἐτέραν ὑπόθεσιν, τολμηρὰν μὲν ἴσως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπίθανον. Εἰκάζομεν ὅτι καὶ ἡ ἐν Εὐξείνῳ λέξις »ἄτσαλος«, ἐπὶ παιδίων κυρίως λεγομένη καὶ σημαίνουσα εὐτράπελος, ἄτακτος εἶνε, κατὰ τὸν ἡμέτερον τονισμόν, αὐτὸ τὸ ἄταλος, ὅτι ἐπομένως, ἐπειδὴ αἱ ἀταξίαι εἰσὶν ἴδιαι τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδίων, τὸ ἐπίθετον «ἄταλος», ἢ κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα τονισμόν «ἀταλός» προσέλαβε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ παιδαριώδους, εὐτράπελος, ἄτακτος, καὶ τέλος κατήντησε νὰ προφέρηται ἄτσαλος, ὅπως τὸ »καταχνία« ἐν Οἰνόῃ λέγεται »κατσαχνία« μετὰ διαφορᾶς σημασίας¹⁾, τὸ «τέττα» ἢ «ἄττα» »τσάτσαε, τὸ «τι-

¹⁾ Καταχνία ἢ ὀμίχλη, κατσαχνία δὲ ὁ ἀναδι-

τάινω» »τεντώνω, τσιτώνω« (ἐν Μεσογείῳ) καὶ
 »τσιντώνω« (ἐν Εὐξείνῳ), τὸ «τίς» »τίς» ἐν Οἰ-
 νόῳ, ὅτι καὶ τὸ «ἀτάσθαλος» ἀναδιπλασιασμῷ πα-
 ρήχθη ἐκ τοῦ «ἀταλός», διό, ὅπως καὶ ἂν προσεπάθη-
 σαν νὰ ἐρμηνεύσωσιν αὐτὸ οἱ σχολιασταὶ τοῦ Ὀμήρου,
 ἄλλο δὲν σημαίνει κυρίως ἢ ἄφρων, ἀνόητος,
 μωρός, τρέλλος καὶ δὴ καὶ ἄτακτος, ὡς δῆλον
 ἐκ τοῦ ἐν Ὀδυσσεΐα Χ 314 «οὔπω τιά φημι εἰπεῖν
 οὐδέ τι βρέξαι ἀτάσθαλον». Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λό-
 γον καὶ ἡ «ἀτασθαλία» ἐν τῷ ἐν Ὀδυσσεΐα Α 7,

«Αὐτῶν γὰρ σφετέρησιν ἀτασθαλίησιν ὄλοντο»,

ᾧ ἔπεται ἡ λέξις «νήπιοι», ἐξηγητέα ἀφροσύνη,
 ἀνησία μωρία, τρέλλα, θθεν καὶ ἀταξία, καὶ ὡς
 σήμερον ἐν Οἰνόῳ λέγουσιν »ἀτσαλοσύνη« (ε=η),
 ἐν ταῖς Ἰονίοις δὲ νήσοις μετὰ τῆς διαφορᾶς, περὶ ἧς
 κατωτέρω γίνεται λόγος, »ἀτσαλία«. Παραπλησίαν τῇ
 παρ' Οἰνοεῦσι σημασίαν ἀπέδωκε τῇ λέξει καὶ τὸ Μέγα
 Ἑτυμολογικόν, εἰπὸν «ἀτασθαλία» παροιμία, ἡ περὶ
 τὸν οἶνον ἀταξία», οὐχὶ ἀλόγως, διότι αἱ ἀφρο-
 σύναι, αἱ τρέλλαι καὶ αἱ ἀταξίαι εἰσὶν ἴδιαι
 τῶν κωμαζόντων.

Ἡ λέξις »ἀτσαλος« δὲν εἶνε νέα, ἀπαντᾶται ἤδη
 παρὰ Στεφάνῳ Σαχλικίῳ καὶ Πτωχοπροδρόμῳ ἐπὶ δια-
 φόρου σημασίας, διό ὁ Βύζαντιος ὑποτίθησιν αὐτὴν

δόμνος καπνὸς ἐκ τῶν δημοσίων καιομένων πυρῶν τῆν 23
 Ἰουνίου.

προελθούσαν ἐκ τοῦ αἴσυλος ἢ ἀζαλέος, ἢ ἐκ τῶν παρ' Ἑσυχίου ἄσκαλα=ἀκάθαρτα ἢ ἀττάλη=φόρυξις, καὶ ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ρυπαρός, πιναρός, αἰσχρός. Ἄλλὰ μεταξὺ τῆς ἐν Οἰνότη σημασίας τοῦ ἄτσαλος καὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ ἐν Μεσογείῳ σήμερον, κατὰ τὸν Βυζάντιον, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις, καὶ τοῦτο ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ προσεγγίσωμεν τῶ τῶν Οἰνοσέων ἄτσαλος τὸ Ὀμηρικὸν «ἀταλός» ἢ καθ' ἡμᾶς ἄταλος.

Περὶ τῆς λέξεως Βαλίος ὁ Πανταζίδης λέγει τὰ ἑξῆς: »(ἐκ τοῦ ἐπιθέτου βαλίός=ἔχων στίγματα λευκὰ »παρδαλός«, ἢ μᾶλλον ἐν τῇ αὐτῇ χρήσει καὶ σήμερον περισωθείσης τῆς λέξεως μετὰ μόνης τῆς τονικῆς παραλλαγῆς »βάλιος«, ὅπερ προφέρεται ἡάλιος, ὁ ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρων λευκὸν στίγμα), ὄνομα ἐνὸς τῶν ἵππων τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ »Βάλιος«, καθ' ἃ καὶ σήμερον οὕτω κυριωνυμοῦνται πολλάκις οἱ ἵπποι ἐν Ἑλλάδι. (Κατὰ τὸν Σχολ. σημαίνει ἡ λέξις τὸν ταχύ)«.

«Βαλίος λοιπὸν κατὰ τὸν Κ. Πανταζίδην, εἶνε ὁ ἔχων στίγματα λευκὰ, ὁ »παρδαλός«, ἢ μᾶλλον ὁ ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρων λευκὸν στίγμα». Εἰς τοῦτο ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν, καὶ τὴν ἔνστασιν ἡμῶν ἀρνούμεθα ἐκ τῶν ἑξῆς ἐπιχειρημάτων.

Ὁ Βαλίος ἐστὶ τῶ ὄντι τονικῇ παραλλαγῇ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον ποιητικὸν ἐπίθετον βάλιος ἢ βαλίος, ἀλλὰ τοῦτο ἐτυμολογικῶς ἴσον τῶ φάλιος καὶ

τοῦτο τῷ φαλός, λευκός, στιλπνός, ταυτοσήμοις ἀμφοτέροις ἐναλλαγῇ γραμμάτων τῷ πέλιος καὶ πολιός καὶ συγγενέσι τῷ Ῥωσικῷ ОБЛЫЙ, τῷ Ἰταλικῷ bianco, τῷ Ἰσπανικῷ blanco, σημαίνουσι λευκός καὶ οὐδὲν πλέον, καὶ τῷ Γερμανικῷ blank, δηλοῦντι στιλπνός.

Ἡ τοιαύτη τοῦ βάλιος ἢ φάλιος, πέλιος καὶ πολιός σημασία καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐξῆς. Φάλις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλέγετο ἢ λευκοφόρος ἰέρεια τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει, φαλαρίς (δημωδῶς, κατὰ Βυζάντιον, φαλαρίδα) πτηνὸν φαλακρὰν ἔχον τὴν κεφαλὴν, φαλακρός δὲ ὁ φαλὴν ἔχων τὴν ἄκραν, ἦτοι ὁ λευκὴν δι' ἔλλειψιν τριχῶν ἔχων τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ Φάλαρις σήμερον ἐν Κεφαλληνίᾳ ὀνομάζεται ὄρος, ἐξ οὗ λατομοῦνται λευκοὶ λίθοι. Ἔτι δὲ «πελίους, καθ' Ἡσύχιον, ἐκάλουν Κῶοι καὶ Ἠπειρώται τοὺς γέροντας καὶ τὰς πρεσβυτίδας», διότι βεβαίως εἰσι λευκότριχες, παρὰ Στράβωνι «πέλιος» λέγεται ὁ γέρων, κατὰ Θεοπρωτῶν γλῶσσαν, καὶ «πελίς» ἢ γραῖα, «πολιαί, καθ' Ἡσύχιον, αἱ ἐν Δωδώνῃ θεοσπίζουσαι μάντιες», διότι ἦσαν γραῖαι, καὶ «πολιὰ» παρ' Ὀμήρῳ «ἢ κεφαλὴ, τὸ κάρη, τὸ γένειον» ὡς ἐκ τοῦ λευκοῦ χρώματος τῶν τριχῶν, «πολιός» ὁ Λαέρτης καὶ Δολίος διὰ τὴν ἡλικίαν, «πολιός» ὁ σίδηρος διὰ τὴν στιλπνότητα, καὶ «πολιὰ» ἢ θάλασσα ἕνεκα τοῦ λευκοῦ ἀφροῦ. Τοιοῦτοτρόπως τὰ τοῦ Ὀμήρου, ἐν Πλ. N 798—799,

«Κύματα παφλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Κυρτά φαλαριόωντα, πρὸ μὲν τ' ἄλλ', αὐτὰρ ἐπ'
[ἄλλα»,

σημαίνουνσι τὰ καλυπτόμενα ὑπὸ ἀφροῦ κύματα, δταν κυρτούμενα θλώνται, καὶ δὲν ἐννοοῦμεν πῶς ὁ Κ. Πανταζίδης λέγει »ὀρθότερον ἴσως, κατὰ τὸν Γοίβελον, τὰ ἐν εἴδει βράχεως ἐξογκούμενα κύματα, διότι κατ' αὐτὸν φαλαρός εἶνε ὁ ἐν εἴδει βράχεως ἐξογκούμενος».

Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία ἐστὶ τοσοῦτον ἀπίθανος καὶ ἀντικειμένη εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ὥστε ἀρμόζει εἰς χερσαῖον Εὐρωπαῖον, οὐδέποτε ἰδόντα κύματα παφλάζοντα καὶ κυρτούμενα, καὶ θλώμενα νὰ καλυπτωνται ἐν τῇ κυρτώσει ὑπὸ ἀφροῦ, διότι τὸ κύμα δὲν ἐξογκοῦται μόνον ἐν εἴδει βράχεως, ἀλλὰ καὶ θλάται κυρτούμενον ἐπὶ τῆς παραλλίας ἢ καὶ πρὶν φθάσῃ εἰς αὐτὴν ἢ καὶ ἐν μέσῳ πελάγει ἐν καιρῷ μεγάλης τρικυμίας. Ἡ παρουσία αὐτῆ τοῦ «κυρτά» πρὸ τοῦ «φαληριόωντα» καταστρέφει ἄρδην πᾶσαν ἄλλην ἐρμηνείαν διάφορον τῆς ἡμετέρας, διότι, ἐὰν αἱ δύο αὗται λέξεις θεωρηθῶσι συνώνυμοι, τότε ἡ ἑτέρα τούτων ἐστὶ περιττή, ὡς οὐδὲν προστιθεῖσα εἰς τὴν Ὀμηρικὴν παρομοίωσιν. Ἐπειτα, ἐὰν ὁ φαληρός, κατὰ Γοίβελον, σημαίνῃ τὸν ἐν εἴδει βράχεως ἐξογκούμενον, τότε πῶς ἐξηγητέον τὸ τοῦ Νικάνδρου «ὄρη χιόνεσσι φαληρά»; καὶ διατι τάχα ὁ Ὀμηρος, ἐνῶ τοσαῦτα ἄλλα εἶπεν ὅπως ἡ εἰκὼν τῶν κυμάτων ἢ ἀκριβής,

αίφνης, κατὰ Γοίβελον, παραλείπει νὰ εἶπῃ ὅτι θλώμενα λευκαίνονται, ὅπερ ἤθελε παραβλάψειν τὸν εἰκονισμὸν τῶν κυμάτων, εἰ ἦν ἀληθές.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Πανταζίδου σημειούμενα παρατηροῦμεν ὅτι, εἰ τῶ ὄντι ἐν Ἑλλάδι σήμερον ἡλίος λέγεται ὁ λευκὸν στίγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρων ἵππος, καλεῖται οὕτως ὡς ἐκ τῆς λευκότητος τοῦ στίγματος, ἢ λέξις ἄρα «βάλιος» σημαίνει κυρίως λευκός. Ἀλλὰ διατὶ ἐνῶ ἡ λέξις βάλιος δηλοῖ ἀναντιρρήτως λευκός, ὁ Βαλίος νὰ ὑποτεθῆ ὅτι ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι τάχα ἔφερεν ἐν μόνον λευκὸν στίγμα; τί τὸ κωλύον ὁ Βάλιος νὰ ὑποτεθῆ λευκός μεθ' ἑνὸς ἢ καὶ πλείονων στιγμάτων, ἀφοῦ ὁ Ξάνθος θεωρεῖται ἀδιστακτως ὡς ξανθός καὶ οὐχὶ ὡς φέρων ἐν ξανθὸν στίγμα; Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι τοῦ Βαλίου τὸ κύριον χρῶμα ἦν λευκὸν ἐστιγματισμένον, ὅτι δηλαδή ὁ Βαλίος ἦν ἔνστικτος, ἢ ὡς οἱ Ῥῶσσοι λέγουσι пѣгій, οἱ δὲ Γάλλοι pie ἢ καὶ cheval gris pommelé, ὡς ὁ Courtaud Divernéresse ἐξηγεῖ τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἐν Ἰφιγενείᾳ, Α 220, «λευκοστίκτω τριχὶ βαλίος». Τοιοῦτον δὲ θεωρητέον καὶ τὸ κύριον χρῶμα τῆς «βαλιᾶς ἐλάφου» τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ ἐν Ἐκάβῃ, 87.

Καὶ τῶ ὄντι ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις βάλγια λέγονται ἄνευ διακρίσεως πάντα τὰ ζῶα, ἵπποι, πρόβατα κ. λ., τὰ φέροντα στίγματα τινὰ οἷά δῆ ποτε καὶ ὅπου δῆ ποτε τοῦ σώματος.

Ἡ λέξις «Βουγάϊος» ὑπὸ Ζηνοδότου ἐγράφετο «βουγήϊος», ἄλλοι δὲ ἀνεγίνωσκον «βουκαΐος» ἢ «βουκαῖος», ὅθεν βοῦκος, ἐξ οὗ τὸ Δωρικὸν «βῶκος». Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος σώζεται καὶ σήμερον πανταχοῦ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀπὸ Μεσαμβρίας καὶ Ἀγχιάλου μέχρις Οἰνόςης καὶ Τραπεζοῦντος καὶ σημαίνει τὸν παρὰ τοῖς ἐν Μεσογείῳ «Ἑλλησι κρουτόν».

Τὸ «βουγάϊος» ἀπαντᾶται δις μόνον παρ' Ὀμήρῳ, ἅπαξ ἐν Ἰλιάδι καὶ ἅπαξ ἐν Ὀδυσσεΐα, καὶ ὁ μὲν Ἀπολλώνιος θεωρεῖ τὸν «βουγάϊον», τὸν ἐφ' ἑαυτῷ μεγάλως γαυριῶντα· τὸ γὰρ βου κείται ἐπὶ τοῦ μεγάλου, ὡς ἐπὶ τοῦ βούπαιδος καὶ βουσύκου», ὁ δὲ Ἡσύχιος, «τὸν ἀναίσθητον καὶ ἀλαζόνα καὶ μέγλαυχον καὶ ἀγλαΐζόμενον», κατὰ δὲ τὸν Εὐστάθιον εἶνε «ἢ ὁ δυσκίνητος καὶ μὴ ποδώκης, ἀλλ' οἷον βοῦς τις πονῶν περὶ γῆν, ἢ ὁ ἐπὶ βοῖ ἦτοι ἀσπίδι γαίων· Αἴαντος γὰρ παράσημον ἦ ἀσπίς· ἢ βοῦς ἐργάτης, ἢ αὐτόχρημα βοῦς καὶ γῆ, γῆ μὲν διὰ τὸ βαρὸν τοῦ σώματος καὶ δυσκίνητον, βοῦς δὲ διὰ τὸ ἔμφυχον μὲν, πολὺ δὲ τοῦ μεγέθους».

Πάσας ταύτας τὰς γνώμας συγκεφαλαιῶν καὶ ὁ Alexis Pierron ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν λέγει «βουγάϊε» grand fanfaron. Scholies: μεγάλως ἐπὶ σεαστῶ ἀγλαΐζόμενος καὶ γαυριῶν. D' autres explications avaient cours dans

l'antiquité: boeuf de labour; gros stupide; travailleur infatigable; fier de ton bouclier. Mais il ne s'agit ni de boeuf, ni de bouclier, ni de terre. La racine est γαίω (gaudeo); et la particule βου (valde) marque l'excès, l'intempérance.

Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως τὸ «βουγαίος» οὐδὲν ἄλλο ἔστιν ἢ αὐτὸ τὸ σημερινὸν ἐν Εὐξείνῳ »βῶκος« ἦτοι »κουτός«, μωρός, ἀνόητος ὡς ὁ βοῦς, τὸ ἐν Κρώμνῃ τῆς Καππαδοκίας «βουγᾶς», ταῦρος καὶ μεταφορικῶς ἀσελγῆς καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας ὕγραβη, ταῦρος καὶ μεταφορικῶς ὁ βαρὺς διὰ τὸ πολὺ τοῦ μεγέθους καὶ δυσκίνητος. Διὸ τὸ ἐν Ἰλιάδι N 824,

«Αἴαν ἀμαρτοεπές, βουγαίε, ποῖον ἔειπες»;

ἐρμηνευτέον κατὰ μὲν τοὺς ἐν Εὐξείνῳ Ἑλληνας »Αἴαντα, ἀσυλλόγιστε, βῶκο (βῶδιν), τί λόγια λές«, κατὰ δὲ τοὺς ἐν Μεσογείῳ »Αἴαντα ἀσυλλόγιστε, βῶδι (ἢ κουτέ) τί λόγια λές«. Ἡ προηγουμένη τοῦ «βουγαίε» λέξις «ἀμαρτοεπής» καὶ αἱ ἐπόμενα αὐτῷ «ποῖον ἔειπες» ἐπικυροῦσι κάλλιστα τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄλου στίχου, δι' οὗ ὁ Ἐκτωρ προσπαθεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν Αἴαντα ὡς ἀνόητον, ἐπομένως μετὰ τὸ «ἀμαρτοεπής» ἐτέθη ἕτερα λέξις συνώνυμος καὶ μετὰ ταύτην ἄλλη φράσις, ἐνισχύουσα τὴν σημασίαν τῶν δύο προηγουμένων λέξεων. Εἰς τὸ «βουγαίος» ἄρα ὀρθῶς ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ ση-

μασία τοῦ εὐήθης παρὰ τὴν τοῦ μεγάλαυχος, ἣν μόνην παραδέχεται ὁ Κ. Πανταζίδης, λέγων «βουγαίος», (βου—γαίω), ὁ ἐπὶ τῇ βύρμη αὐτοῦ γαυριῶν, γαῦρος, ἀλαζών, μόνον ἐπὶ τιμητικῶς καὶ σκωπτικῶς κειμένη ἡ λέξις «βουγαίε», »γαῖδουροκαμαρωμένες«.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι πρώτην φοράν ἀκούομεν τὴν λέξιν »γαῖδουροκαμαρωμένος«, ὅπως δῆποτε ὅμως, ἀφοῦ ὅτε »γαῖδαρος« καὶ τὸ »βῶδι« ἀντιπροσωπεύουσι τὴν »κουτότητα«, δὲν βλέπομεν τί τὸ κωλύσαν τὸν Κ. Πανταζίδην νὰ ἀποδώ εἰς τοῦ «βουγαίος» καὶ τὴν σημασίαν τοῦ «εὐήθης», »χονδροκέφαλος«, ὡς λέγει ὁ Βυζάντιος, ἐπειδὴ ὅτε γαίωv ὡς ὁ Βοῦς καὶ ὁ καμαρώνων ὡς ὁ γαῖδαρος δὲν εἶνε ἀλλήλων γνωστικώτεροι, ἄλλως τε ὁ «βοῦς» παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ τὸ «βῶδι» παρὰ τοῖς συγχρόνοις σημαίνει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸν «εὐήθη», τὸν κουτόν, τὸν χονδροκέφαλον.

Παρατηροῦμεν ἐπίσης ὅτι ἡ προηγουμένη τοῦ Αἴαντος πρὸς τὸν Ἑκτορα πρόκλησις, ἀπὸ τοῦ 810—820 στίχου, εἶνε τοιαύτη ὥστε δυνατὸν ὁ Ἑκτωρ πρὸς ἀπάντησιν νὰ ὀνομάσῃ τὸν Αἴαντα ἀλαζόνα, ἀλλ' οὐδὲν ἐμποδίζει αὐτὸν νὰ ἀποκαλέσῃ τὸν ἑαυτοῦ ἀντίπαλον καὶ «μωρόν» ἢ »παλαβόν«, «ἀνόητον» ἢ κουτόν, ἐὰν ὡς ἀνόητους καὶ μωρούς ἐκτιμήσῃ τοὺς λόγους τοῦ Αἴαντος, ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ὅμως Σ 79, καίτοι ὁ Ἴρος τολμᾷ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ὀδυσσεᾶ

ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, κατόπιν ὅτε ὁ Ἄντινοος χάριν
τερπωλῆς προὔτεινεν εἰς τοὺς μνηστῆρας νὰ κάμουν
τὸν Ὀδυσσεά καὶ Ἴρον νὰ πιασθοῦν, καὶ
«ὀρηστῆρες ζώσαντες τοῦτον ἀνάγκη ἦγον δεδιότα·
σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσι, ὁ Ἄντινοος ἐνέ-
νιπεν»·

«Νῦν μὲν μήτ' εἴης, βουγάϊε, μήτε γένοιο,
εἰ δὴ τοῦτόν γε τρομέεις καὶ δεΐδιαις αἰνῶς,
ἄνδρα γέροντα, δύη ἀρήμενον, ἧ μιν ἰκάνει».

Ἐπομένως τὸ «βουγάϊε» δὲν δύναται νὰ ἀνα-
φέρηται εἰς τὴν πρώτην περίστασιν, καθ' ἣν ὁ Ἴρος
μεγαλαυχία τινὲ προσεκάλεσε τὸν Ὀδυσσεά νὰ ὑπο-
χωρήσῃ τοῦ προθύρου, ἀλλ' εἰς τὴν πλησιεστέραν,
ὅτε δηλαδὴ κατελήφθη ὑπὸ φόβου καὶ τρόμου ἰδὼν
τὸν κίνδυνον ἐπικείμενον, διότι ὁ Ἄντινοος ἐλέγχει αὐ-
τὸν διὰ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν αὐτοῦ τότε δειλίαν καὶ οὐ-
χὶ διὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνθάδειαν. Ἄρα εἰς τοὺς
ἐλεγχόμενους ὡς δειλοὺς οὐδαμῶς ἀρμύζουσι τὰ ἐπί-
θετα μεγαλαυχοὶ ἢ ἀλαζόνες, κάλλιστα θμως
οἱ τοιοῦτοι δύναται νὰ ὀνομασθῶσι μωροὶ καὶ ἀνό-
ητοι, ὡς τῶ ὄντι καὶ σήμερον τὸν δειλὸν μεμφόμε-
νοι ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν »βῶκον, κουτόν ἢ ἀνό-
ητον«.

Ἐπειτα ἀφοῦ οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον εἰς τὸ «βου-
γάϊος» καὶ τὴν σημασίαν τοῦ εὐδήθης καὶ σήμερον τὴν
αὐτὴν ἔχει καὶ τὸ »βῶκος«, οὐδεμίαν ὑπολείπεται
ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἐν τοῖς δυοῖν μνημονευθεῖσι χωρίοις τοῦ

‘Ομήρου, τὸ »βουγαΐος« δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄλλην σημασίαν παρ’ ἣν τὸ σημερινὸν »βῶκος«, ἢ κατὰ τὸ ἐν Κρώμνῃ »βουγᾶς«, ὅπερ σώζεται καὶ ἐν Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ταῦρος καὶ μεταφορικῶς χονδρὸς καὶ δυσκίνητος, ἐμφαίνει περιφρονητικῶς τὸν «μέγαν καὶ πελώριον», ὡς ὀνομάζει τὸν Αἴαντα ὁ Ὅμηρος, οὐχὶ δὲ τὸν ἀλαζόνα καὶ μεγάλουχον. Τελευταῖον νομίζομεν ὅτι καὶ τὸ παρ’ Ἡσυχίῳ «γαῖος ἢ γαιὸς», βοῦς ἐργάτης, καὶ τὸ Σανσκριτικὸν gāus, ταῦρος, δὲν εἶνε ἀσχετὰ πρὸς τὸ «βουγαΐος».

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ τοῦ Εὐδοκίου ἐρμηνεία «ὁ ἐπὶ βοῖ ἦτοι ἀσπίδι γαίω», ἣν παραδέχεται καὶ ὁ Γερμανὸς ἐρμηνευτὴς τοῦ Ὀμήρου Δοιδερλίνος, εἶνε πάντῃ γελοία.

Ἡ τῆς λέξεως βρότος παραγωγὴ καὶ σημασία ἐστὶν ἐκ τῶν μάλιστα ἀβεβαίων ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ Ὀμήρου σχολιαστῶν μέχρι σήμερον. Ὅπως δὲ ἴδῃ τις τοῦτο κάλλιον παρατιθέμεθα ὀλόκληρον τὸ περὶ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Πανταζίδου σημειούμενον· »βρότος, λέγει, κατὰ τὴν συνήθη ἐρμηνείαν, τὸ ἐκ τινος πληγῆς ῥέον ἢ ῥεῦσαν ἤδη αἷμα, ἐν Ἰλ. πάντοτε μετὰ τοῦ ἐπιθέτου «αἱματόεις» (ὅπερ ὁ Γερμανὸς Οὐόσσιος μεταφράζει αἱματώδης θάνατος). Κατὰ τι σχόλιον εἰς Ἰλ. Ξ 7, βρότος εἶνε «οὐ πᾶν αἷμα, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ βροτοῦ πεφρονευμένου» καθ’ ἕτερον δὲ τι «βρότος ὁ ἐξ αἵματος ῥύπος»· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην τού-

των τῶν ἐρμηνειῶν τὸ ἐπίθετον «αἱματώεις» θὰ ἦτο πάντῃ περιττὸν καὶ ἀσήμαντον, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν θὰ ἐσήμαινεν ἡ λέξις ἐξ ἀνάγκης αἷμα τὸ μὲν ἤδη ἐκρεῦσαν, τὸ δὲ εἰσέτι ἐκρέον· ἀλλὰ φυσικώτερον εἶνε νὰ δεχθῶμεν μετὰ τοῦ Δοιδερλίνου ὡς θεμελιώδη καὶ κυρίαν σημασίαν αὐτῆς τὴν ῥοὴν ἢ τὸ ῥεῦμα, ἢ μᾶλλον πᾶν ὅ,τι ἐξέρρευεν ἢ ἐκρέει, ὅθεν «βρότος αἱματώεις» εἶνε ῥοὴ αἵματος, αἱματοχυσία, ἢ μᾶλλον αἷμα κεχυμένον. Ἄν δὲ ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ μύρομαι κατὰ Δοιδερλίνον ἢ ἐκ τοῦ ῥέω κατὰ τὸν Δάμμιον (Αἰολ. ῥοτός), μένει ἀμφίβολον· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ σημασία τῆς περιωρίσθη, ὡς καὶ τοῦ λυθροῦ, εἰς τὸ αἷμα, καὶ μάλιστα εἰς ἰδικὴν τινα τοῦτου κατάστασιν, καθ' ἃ λέγει ὁ σχολιαστής, καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται πῶς αἱ λέξεις «βροτόεις, βροτόω» ἄνευ περαιτέρου προσδιορισμοῦ σημαίνουσι αἱματώδης, αἱματώω».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγομεν 1) ὅτι ἡ λέξις βρότος ὑπὸ τοῦ Οὐόσσιου, Γερμανοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Ὀμήρου, ὑπελήφθη σημαίνουσα τὸν θάνατον¹⁾, 2) κατὰ τι σχόλιον, τὸ αἷμα τὸ ἀπὸ βροτοῦ πεφονευμένου· 3) καθ' ἕτερον σχόλιον τὸν ἐξ αἵματος ῥύπον· 4) κατὰ τὸν Δοιδερλίνον, ὅπερ παραδέχεται

1) Ὁ Οὐόσσιος, ὡς ἡμεῖς ἐξηκριβώσαμεν, ἀπαξ μόνον ἐν Ὀδ. Η 425 λέγει τὸν βρότον blutigen Mord, πανταχοῦ δὲ ἄλλοθι μεταφράζει blutigen Staub.

καὶ ὁ Πανταζίδης, τὴν ῥοὴν ἢ τὸ ρεῦμα ἢ μᾶλλον πᾶν ὅ,τι ἐξέρρυσεν ἢ ἐκρέει, ὅτι «βρότος αἱματώεις» εἶνε ῥοὴ αἵματος, αἱματοχυσία ἢ μᾶλλον αἷμα κεχυμένον. Ἐκ πασῶν τούτων τῶν γνωμῶν ἡ βεβαιότερα, δὲν λέγομεν ἡ πιθανωτέρα, πασῶν ἐστὶν ἡ τοῦ σχολίου, ἡ θεωροῦσα τὸν βρότον ῥύπον ἐξ αἵματος, ὑποτίθεμεν ὅμως ὅτι «βρότος» ἐλέγετο καὶ πᾶσα ἀλλη ἀκαθαρσία ἐξ αἵματος ἢ πύου, ἐκχεομένη ἐξ ὠτειλῶν ἢ ἐλκῶν ἢ ἐμпуημάτων, καὶ οὐχὶ μόνον τὸ αἷμα, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην στηρίζομεν ἐπὶ τῶν ἐξῆς·

1) Ὅτι αἱ δύο πρῶται γνωμαί εἰσιν ἐντελῶς ἐσφαλμένα, διότι ἡ λέξις βρότος δὲν κυριολεκτεῖται μόνον ἐπὶ τοῦ αἵματος τοῦ ἀπὸ βροτοῦ πεφονευμένου. Διὰ τὸν ἐπιζήσαντα μετὰ τὴν ὠτειλὴν αὐτοῦ Μαχάονα ἡ Ἐκαμήδη ἐθερμαινει θερμὰ λοετρά, ἵνα ἀπολούσῃ τὸν αἱματώεντα βρότον αὐτοῦ (Ιλ. Ξ 7). ὁ Ἀχιλλεὺς «ἀρνεῖται στερεῶς, πρὶν ἐνὶ Πάτροκλον θέμεναι πυρὶ, σῆμά τε χεῦθαι, κείρασθαί τε κόμην», νὰ ἀπολούσῃ τὸν «αἱματώεντα βρότον» ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ (Ἰλ. Ψ 41—46), ὡς ἐρύπωσεν «ἐπιθέμενος στήθεσιν ἐταίρου» (Ιλ. Ψ 18). Εἶνε λοιπὸν καθ' Ὅμηρον ὁ «βρότος» ῥύπος ἐν γένει ἐξ αἵματος, ἐκρεύσαντος ἐξ ὠτειλῆς καὶ ῥυπώσαντος τὸ σῶμα, τὰ τεύχεα, τὰ ἔναρα, καὶ ἔπειτα, ἐννοεῖται, πῆξαντος ἢ ἀποξηρανθέντος.

2) Ὅτι βρότος ἄλλοτε ἐκαλεῖτο, κατὰ τὴν

ἡμετέραν ὑπόθεσιν, καὶ τὸ ἐν ὤτειλαις, ἔλκεσι ἢ ἐμ-
 πυήμασι σχημαζόμενον πύον, μένον ἔτι ἐν αὐτοῖς ἢ ἐκ-
 ρεῦσαν ἤδη, φαίνεται ἐκ τριῶν λέξεων, διασωθεισῶν
 ἐν Εὐξείνῳ, τοῦ »βρατός« ἐν Οἰνόῃ καὶ τῶν »βρά-
 σια (σ=τῷ Γερ. sch ἢ τῷ Ἀγγ. sh.) καὶ ἀπο-
 βροτίζω« ἐν Τραπεζοῦντι, σημαίνοντων τῶν μὲν δύο
 πρώτων τὸ ἐμπεπυωμένον ἐξάνθημα τῆς νόσου βλο-
 γίας ἢ αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν, ὡς ἐν τῇ φράσει »τὸ
 παιδίον ἔχει-ἔφερεν-ἔβγαλεν βρατούς« ἐν
 Οἰνόῃ καὶ βράσιας ἐν Τραπεζοῦντι, τὸ δὲ ἀπο-
 βροτίζω δηλοῖ ρυπόω, μολύνω, λερώνω (δι' αἵμα-
 τος ἢ ἄλλως πως), τὸ αὐτὸ, καθ' ἡμᾶς, ὅπερ καὶ τὸ
 Ὀμηρικὸν «βροτόω» ἐν τῷ «βεβροτωμένα τεύ-
 χεα» (Ὀδ. Λ 41).

Ἐξ ὅλων τούτων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ λοιποὶ ἐκτὸς
 τοῦ Εὐξείνου Ἕλληνας προφέρουσι πάντοτε βλογία
 ἀντὶ τοῦ γραπτοῦ εὐλογία ὑποπτεύομεν μὴ ἡ λέξις
 αὕτη, ἢ κατὰ πρῶτον ἐμφανιζομένη ἐν ταῖς ἐπιστο-
 λαῖς τοῦ Πτωχοπροδρόμου καὶ ταῖς συγγραφαῖς τῶν
 μετὰ ταῦτα Βυζαντινῶν, ἐσφαλμένως καὶ διὰ τὴν πα-
 ρωνυμίαν ἐνομισθῆ ὅτι ἐστὶν ἡ λέξις εὐλογία, ἐκ
 τοῦ εὐ καὶ λέγω, κατ' εὐφημισμὸν δῆθεν λεγομένη
 διὰ τὴν γνωστὴν ἐξάνθηματικὴν νόσον, καὶ ὑποτίθεμεν
 ὅτι τὸ βλογία προῆλθεν ἐκ τοῦ βρόγια τροπῆ τοῦ
 ἀρχαιότερου ρ εἰς τὸ μεταγενέστερον λ, ὡς «ἀμέρ-
 γω=ἀμέλγω» καὶ νῦν »ἀρμέγω« ἐν Μεσογείῳ καὶ
 »ἀλιμέω« ἐν Εὐξείνῳ. Αἱ δύο λοιπὸν αὗται λέξεις,

βρότjα ἢ βροτjά καὶ βράτjα, ἔχουσι κοινήν τὴν ρίζαν, εἰ δὲ ὁ «βρότος παράγεται κατὰ Δοιδερλίνον ἐκ τοῦ μύρομαι ἢ κατὰ Δάμμιον ἐκ τοῦ «ῤέω», καθ' ἡμᾶς δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης ἐξ ἧς καὶ τὸ «μορύσσω=ρυπώ, ᾧ συγγενὲς καὶ τὸ ταυτόσημον Ῥωσικὸν маpаю, καὶ εἰ τέλος τῷ «βρότος» συγγενεῦει ἔτι μᾶλλον τὸ Ῥωσικὸν вepедъ, ἐμπεπυωμένον ἔλκος, περὶ τούτου κρινέτωσαν οἱ γλωσσολόγοι.

Ἡ πειστικωτέρα ὁμως ἀπόδειξις ὅτι ὁ «βρότος» σημαίνει ρύπον ἐξ αἵματος ἢ ἄλλου τινός ἐστι τὸ διασωθὲν ἐν Τραπεζοῦντι »ἀποβροτίζω«, δηλοῦν ρυπώ, λερώνω.

Z.

Ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν ὀλίγων τούτων Ὀμηρικῶν λέξεων πρὸς τὰς σήμερον κατὰ τόπους σωζομένας βλέπει ἕκαστος τὴν ἐπιστημονικὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ ἐξακριβωσις καὶ εἰς ἓν συλλογὴ ἀπάντων τῶν σωζομένων Ὀμηρικῶν τύπων καὶ λέξεων ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς, ὅπερ εὐλόγως κατιδὼν καὶ ὁ μεταφραστὴς τοῦ Ὀμηρικοῦ λεξικοῦ Κ. Πανταζίδης σκοπιμωτάτην ἐποιήσατο χρῆσιν τῶν γνωστῶν ἤδη αὐτῷ ἐκ τῆς »καθομιλουμένης«, ἵνα ἐκφρασθῶ ὡς αὐτός, λέξεων, παραβαλὼν αὐτὰς πρὸς τὰς Ὀμηρικὰς. Ἐκ τῶν τριῶν λόγων, δι' οὓς ἔκρινεν ἀναγκαῖον τὸν παραλληλισμὸν τῆς καθομιλουμένης πρὸς τὴν ὁμηρικὴν» εἶνε, λέγει, καὶ ἡ παιδαγω-

γική και διδακτική αὐτῆς χρησιμότης, τὴν ὁποίαν οὐ-
δεὶς ἄλλος δύναται νὰ κατανοήσῃ τόσον βαθύως ὅσον
ὁ κατὰ ταύτην τὴν μέθοδον διδάξας καὶ ἐν τῇ Λυδία
λίθῳ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας διδάξας αὐτήν. Οὐ-
δέποτε εἶδον τοσοῦτον ἐκ τῆς χαρᾶς ἀστράψαντα τὰ
πρόσωπα τῶν μαθητῶν καὶ μάλιστα τῶν εὐφυῶν καὶ
εὐαισθητῶν, ὅσον ὅταν τις ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ
δεῖνα καὶ δεῖνα Ὀμηρικὴ λέξις οὕτω πως ἐτυμολογου-
μένη ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν δεῖνα καὶ δεῖνα τῆς καθο-
μιλουμένης, ἢ ὅτι ἡ δεῖνα Ὀμηρικὴ λέξις εἶνε ἀνά-
λογος πρὸς τὴν δεῖνα τῆς καθομιλουμένης, ἢ ὅτι ὁ
δεῖνα Ὀμηρικὸς τύπος καὶ Ὀμηρικὴ σύνταξις, ἥτις
παρ' Ἀττικοῖς δὲν εὐρίσκεται, αἴφνης ἀναφαίνεται ἐν
τῇ καθομιλουμένη. Ἡ δὲ χαρὰ ἐκεῖνη δὲν εἶναι μό-
νον πρόσκαιρος καὶ ἄγονος χαρὰ, ἀλλὰ πολλῆς παιδα-
γωγικῆς σημασίας· διότι ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐγεν-
νήθη ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μαθητῶν ἀγάπη πρὸς τὴν
Ὀμηρικὴν γλῶσσαν ὡς οἰκείαν, καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ποι-
ήματα ἤρχισαν νὰ θεωρῶνται ὡς στάδιον εὐρύ, δυνά-
μενον νὰ γυμνάσῃ τῶν μικρῶν γλωσσολόγων τὴν ἀγ-
χίνουαν πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων τοιοῦτων ὁμοιοτή-
των, τὸ ὁποῖον ἔτι μᾶλλον αὐξάνει τὴν πρὸς τὸν ποιη-
τὴν ἀδελφότητα. Οὕτω δὲ προβαίνοντες ἀπὸ οικειότη-
τος εἰς οικειότητα, καὶ ἀπὸ ζωηρᾶς εἰς ζωηροτέραν
ἀντιληψιν τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης, προαλείφονται εἰς
τὴν ὅσον ἔνεστι τελείαν καὶ κριτικὴν κατανόησιν τῶν
ἀθανάτων αὐτοῦ ποιημάτων.

Καὶ ταῦτα μὲν καὶ κατὰ Πανταζίδην περὶ τῆς ὠφελείας, ἣν ὁ παραλληλισμὸς τῆς σωζομένης Ὀμηρικῆς ὕλης ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν γλῶσσαν παρέχει, ἀλλὰ κατ' ἐμὴν γνώμην ἡ ὠφέλεια δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον, αὐτὴ ἐκτείνεται ἔτι περαιτέρω, ἐπιχέουσα μέγα φῶς εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου καὶ τῶν ποικίλων αὐτῆς διαλέκτων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων ἐν μέρει, διότι διδάσκει ἡμᾶς ὅτι αἱ σύγχρονοι διάλεκτοι δὲν εἶνε ἐν πᾶσι παραφθοραὶ τῶν ἀρχαίων, ἀποκαλύπτουσα πολλὰ μυστήρια τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας, διότι οἱ τέως ὑποθετικοὶ τύποι τῆς πρωτομόρφου γλώσσης καταδείκνυνται ἀλήθεια προϊστορικῆ, καὶ ἀσφαλῆ ἐπιχειρήματα καὶ ἐξαγόμενα προσφέρουσα τῇ ἐθνολογικῇ ἐπιστήμῃ, διότι ἐὰν τὸ καθαρεῦον καὶ ἀρχαϊόμορφον τῆς γλωσσικῆς ὕλης πρέπη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐθνόμετρον, τότε ἡ σημερινοὶ Ἕλληνές εἰσιν ἡ ἀρχαιοτάτη φυλὴ τῆς Εὐρώπης.

Καὶ τῷ ὄντι τίς μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἀφοῦ δηλαδὴ ἀπεδείξαμεν ὅτι ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα ζῆ ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς, δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἔλκουσι τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα ἀμφοτέρων ἐν διαστήματι τριάκοντα περίπου αἰῶνων διατελεῖ ἡ αὐτὴ καὶ ἐνιαχοῦ ὑπερπηδᾷ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους, τὴν Ἀττικὴν πολλῶν ὀπίσω ἀπολείπουσα ἐν τισιν; Πῶς ἡδύνατο νὰ

συμβῆ τοῦτο, εἰμὴ ἢ Ὀμηρικὴ γλῶσσα προφορικῶς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μετεδίδοτο εἰς τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας;

Καὶ ὁμοίως ὑπῆρξεν ἐποχὴ, πρὸ πενήτηντα περὶ τοῦ ἐτῶν, καθ' ἣν, τῆς γλωσσολογίας καὶ ἐθνολογίας ἐν νηπιακῇ ἔτι ἡλικίᾳ εὐρισκομένων καὶ σαλευομένων μεταξὺ ὑποθέσεων καὶ ἀβεβαίων συμπερασμάτων, ἐτόλμησε Γερμανὸς τις ὀνόματι Φαλμεράιερ, κακοφήμου ὡς ὁ Ἡρόστρατος ὀρεγόμενος ἀθανασίας, νὰ ἐκσφενδονίσῃ κατὰ τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνισμοῦ δαυλὸν ὀλέθρου καὶ ἐπὶ στιγμῆν ἐκλόνισε τὴν περὶ διασώσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ πίστιν τῶν ἱστορικῶν, δισχυρισθεὶς ὅτι οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶνε ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων, ὀλοσχερῶς ἀπολομένων κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐκ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλ' οἱ ἱστορικοὶ συνελθόντες μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς ταραχῆς, ἣν ἐμπνέει πάντοτε ὁ πρῶτος τῆς πυρπολήσεως σπινθὴρ, ἐξεκένωσαν κατὰ τῆς ἐστερημένης πάσης ἐπιστημονικῆς βάσεως, ἵνα μὴ εἴπωμέν τι χεῖρον, ἰδέας τοῦ Φαλμεράιερ χειμάρρους ἱστορικῶν ἀποδείξεων ὅπως κατασβέσωσιν αὐτήν, ἡμεῖς δὲ σήμερον ἀνοίγομεν καταρβράκτην γλωσσολογικὴν κατὰ τῆς βλασφημίας, ἐρωτῶντες, τὸν τοσοῦτον περισωθέντα πλοῦτον ἐν ταῖς δημῶδεσι διαλέκτοις τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ βάρβαροι τοῦ ἔκτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος;

Καὶ τῷ ὄντι πῶς ἦν δυνατὴ πανωλεθρία τις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν

οὕτω βραχεῖ διαστήματι χρόνου, ὡς ἱστορήθη ὑπὸ Φαλμεράδερ, ἀφοῦ δράκες Ἑλλήνων ἔξω τῶν ἡρίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπορρίφθεντες καὶ ἐντελῶς ἀποκοπέντες ἀπ' αἰῶνων πολλῶν ἀπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀδελφῶν διέσωσαν τὰ ἔχνη παναρχαίας συγγενείας ἐν τε τῇ γλώσσει καὶ ταῖς παραδόσεσιν;

Ποῦ τῆς ἱστορίας ἠκούσθη ὅτι οἱ ἀποθανόντες ἀνέζησαν, εἰ μὴ ἐν ληθαργικῇ καταστάσει εὐρισκόμενοι ἀφυπνίζοντο; Ἄν ἦτο δυνατόν εἰς κρίκος τῆς Ἑλληνικῆς ὑπάρξεως νὰ διαρραγῆ ἐπὶ μίαν μόνον γενεάν, σήμερον δὲν ἤθελεν ὑπάρχειν Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἂν οἱ Ἕλληγες ἔπαυον νὰ λαλῶσιν Ἑλληνιστὶ ἐπὶ πεντήκοντα μόνον ἔτη, σήμερον δὲν ἤθελε πλέον ὑπάρχειν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐγένετο, οὐδὲ ἦν δυνατόν νὰ κατορθωθῆ.

Ἐθνος ἄλλοτε μέγα, οἷον τὸ Ἑλληνικόν, ἔκταν δὲν ὡς πολύκλαδος ὄρυς ἐπὶ τριῶν ἡπείρων, τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, κατορθῶσαν πρῶτον νὰ καταβάλῃ τὰς βάσεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ χιλιάδας ἐτῶν νὰ ζήσῃ καὶ πῖπτον νὰ ἀναρθοῖ ἄλλους, δὲν ἦν δυνατόν νὰ σβεσθῆ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀρίζοντος ὡς νεφέλιος ἀστραπή.

Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι κρᾶσις τις τῶν περιοχῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς κατακτητῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο νὰ συμβῆ, ἀλλ' εἰ τοῦτο συνέβη ἐγένετο κατὰ σταγόνας καὶ οὐχὶ ποταμηδόν, διότι ἄλλως οἱ Ἕλληγες ἔπρεπε νὰ πάθωσι τὸ τῶν ἀρχαίων Βρεττα-

νων, Γαλατων και Ιβηρων, εντελως απολεσαντων την ιδιαν γλωσσαν, εκτος ευτελων τινων λειψανων. Ει δε τις ξενικη σταγων αιματος ευρισκεται εν ταϊς φλεβι νεωτερου τινος Ἑλληνοσ, ουδεις δικαιουται να κατακραυαζει αυτου, οπως ο Αισχινος τον εαυτου αντιπαλον Δημοσθενη απεκαλει «βαρβαρον ελληνιζοντα τη φωνη», διοτι η προμητωρ αυτου ην Σκυθις εκ Φαναγοριας.

Αι των εθνων επιμιξαι εν μειζονι η ελαττονι μοιρα υπηρξαν καθ' ολους τουσ αιωνασ αναποφευκτοι. Ουδεν των σημερινων Ευρωπαϊκων εθνων δυναται να καυχηθη επι αγνοτητι καταγωγης. Των εθνικων φραγμαων αρθεντων απ' αιωνων δια του χριστιανισμου, και της μετοικεσιας και λοιπων πολιτικων μεταβολων αενδως μετατοπιζουσων τα εθνη, η επιμιξια ηλλοιωσεν εν πολλοις τον χαρακτηρα πολλων λαων και εις πολλων εξ αυτων την γλωσσαν εισηγαγε τοσαυτα ξενικα στοιχεια, η αρδην κατεστρεψεν αυτην, ωστε μονον το Ἑλληνικον εθνος υπολειπεται οπως παρουσιαση καταγωγην φυλετικωσ αμιγεστεραν και γλωσσικωσ καθαρωτεραν της των αλλων, ουχι διοτι η γλωσσα των λογιων του Ἑλληνικου εθνουσ αποστρεφεται τουσ ξενισμουσ, αλλα διοτι αυτη η κατ' οικον γλωσσα, η τοσουτον αλλοτε κατηγορηθεισα παρ' Ἑλληνων τε και ξενων εστιν αρχαικωτερα εν πολλοις και αυτης της των λογιων. Η δε μεγαλη αυτη αληθεια οφειλεται εξ ενοσ εις την γλωσσολογικην επιστημην, καταδεικνουςαν

τὸν ἀρχαϊσμὸν τῶν χυδαίων καὶ ἐφθαρμένων νομιζομένων τύπων, καὶ ἐξ ἄλλου εἰς τὸν παραλληλισμὸν τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης πρὸς τὰς δημώδεις διαλέκτους, δι' οὗ ἀποδεικνύεται ἡ ζωτικότης καὶ ἐνότης τοῦ τε Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Τοῦ ἀνεκτιμήτου λοιπὸν τούτου Ἑλληνικοῦ μνημείου τὰ κατὰ τόπους σωζόμενα λείψανα ἐφιλοτιμήθη νὰ σώσω ὅσον τάχιστα ἀπὸ τῆς φθορᾶς, συναγαγὼν καὶ συναρμολογήσας εἰς ἓν, καὶ πειρῶμαι νὰ ἐπαναγάγω εἰς τὴν ζωὴν καὶ καταστήσω κτῆμα ζῶν τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ μαρτύριον τῆς καταγωγῆς παντὸς Ἑλλήνος, ἔτι δὲ καὶ ὅπως οἱ μεταγενέστεροι γνωρίζωσιν ἐπὶ πόσους αἰῶνας καὶ κατὰ πόσον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν διετηροῦντο οἱ Ὀμηρικοὶ ἀρχαϊσμοί.

Κ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἐν Ὀδησσῷ, τῆ 4 Ἀπριλίου 1880.

02/09/25

902906

НБ ОНУ

~~45.2.11~~
4-9/800

Наукова бібліотека
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ІНСТИТУТУ БІОЛОГІЧЕСЬКОЇ ХІМІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова